

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

PŘÍSLUŠNÍCI ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY A JEJICH
SUBJEKTIVNÍ VNÍMÁNÍ A AKCEPTACE POJETÍ
SMRTI

MEMBERS OF THE ARMY OF THE CZECH REPUBLIC AND THEIR
SUBJECTIVE PERCEPTION AND ACCEPTANCE OF THE CONCEPT
OF DEATH

Bakalářská diplomová práce

Autor: Antonie Kosinová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Olomouc

2022

„Člověk by se neměl ptát po smyslu vlastního života. Měl by si uvědomit, že je to on, kdo je tázán. Život se každého ptá na smysl jeho života - a každý může odpovědět životu jen tím, co dělá; naší jedinou odezvou na život je chovat se odpovědně.“ — Viktor Frankl

Poděkování

Tímto bych chtěla veřejně poděkovat mému vedoucímu práce PhDr. Janu Šmahajovi, Ph.D. za profesionální vedení, cenné rady a trpělivost, s kterou mě doprovázel na mé cestě při psaní bakalářské práce.

Dále chci ze srdce poděkovat Všem bojovníkům, bez kterých by tato práce nebyla nikdy zrealizována, za jejich čas a energii. Taktéž bych chtěla poděkovat, že díky této práci jsem poznala krásné duše se srdcem na pravém místě, které ochraňují náš stát.

Děkuji mé rodině za podporu, kterou jsem v ní měla, za motivující slova. Jmenovitě chci poděkovat své sestře Andree a svému partnerovi Janovi, těm překrásným bytostem, jejichž čistá láska je pro mě vším. Provází mě životní cestou, která mi přináší dny radosti a smutku a která mě zoceluje a dává mi naději. Na závěr chci poděkovat mé babičce Jitce. Její podpora je pro mě motivací při psaní bakalářské diplomové práce.

Tímto Vám Všem od srdce děkuji.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Příslušníci Armády České republiky a jejich subjektivní vnímání a akceptace pojetí smrti“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis.....

Obsah

Úvod.....	7
1 Armáda České republiky	9
1.1 Posouzení uchazečů	9
1.1.1 Zdravotní způsobilost a stupeň zdravotní způsobilosti	9
1.1.2 Psychologické vyšetření	10
1.1.3 Motivační a profesní pohovor.....	10
1.1.4 Fyzické testy.....	11
1.2 Voják.....	11
1.2.1 Vstup do armády	12
2 Motivace.....	14
2.1 Motivace vojáků k výjezdu na zahraniční misi	14
3 Zahraniční operace.....	16
3.1 Charakteristické fáze mise	17
4 Psychická zátěž.....	19
4.1 Stres	19
4.1.1 Stresory vojáků na zahraničních misích.....	20
4.2 Psychologické trauma.....	21
4.3 Zvládání stresu a psychické zátěže – adaptace a copingové strategie	22
4.4 Externí pomoc pro vojáky.....	25
5 Umírání a smrt	27
5.1 Sebevražda.....	29
6 Postoj.....	32
6.1 Postoje ke smrti	32
6.2 Strach ze smrti.....	34
7 Spiritualita a její význam u postojů a akceptace smrti	37
8 České a zahraniční výzkumy zabývající se vojáky z povolání	39
9 Výzkumný problém.....	42
9.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky.....	42
10 Metodologie výzkumu	43
10.1 Metodologický přístup a typ výzkumu	43

10.2 Výzkumný soubor.....	44
10.3 Realizace výzkumného šetření	46
10.4 Metoda získávání dat.....	46
10.5 Etika výzkumu.....	47
10.6 Metoda zpracování a analýzy dat	47
11 Prezentace výsledků	52
11.1 Účastníci výzkumu	52
11.1.1 Respondent č.1 Lukáš.....	52
11.1.2 Respondent č.2 Erik.....	53
11.1.3 Respondent č. 3 Nikolas.....	53
11.1.4 Respondent č. 4 Jiří	54
11.1.5 Respondent č. 5 Vojtěch	55
11.1.6 Respondent č. 6 Oliver.....	56
11.2 Výsledky analýzy společných témat.....	56
11.2.1 Mise.....	57
11.2.2 Smrt.....	58
11.2.3 Emocionální aspekty.....	59
11.2.4 Spiritualita	60
11.3 Odpovědi na výzkumné otázky	60
12 Diskuze.....	64
13 Závěr	68
14 Souhrn.....	69
Seznam literatury	72

Úvod

Armáda funguje po celém světě od nepaměti, zejména je veřejnosti dobře známa jakožto jedna ze složek pro ochranu a obranu určitého státu a jelikož jsem Češka a vlastenka, byla problematika zaměřena na armádu České republiky, konkrétně ne na instituci, ale na její zaměstnance, vojáky z povolání. Ke zkoumání vojáků z povolání po misi a jejich subjektivního vnímání smrti a jejich akceptaci smrti mě inspirovalo hlavně mé okolí, které se převážně skládá z vojenských příslušníků, kteří působí na různých útvarech, a zároveň má vášeň k tomuto tématu, která ve mně dřímá už od dětství.

Neboť již od mého adolescentního věku vnímám, jak se vojáci, pro mě, neobvyklým a zajímavým způsobem, stavěli a vyjadřují ke konceptu smrti, umírání a zabíjení. Byl to jeden z důvodů výběru tohoto tématu a jedním z cílů této práce bylo na tento postoj upozornit a poukázat na koncept vojáka, války a smrti.

Úvod teoretické části je věnován popisu armády České republiky, zejména vymezení vojáka z povolání, testování a posouzení uchazečů, výcvik. Také se zde věnuji motivaci a zahraniční operaci, co vůbec předchází výjezdu a absolvování mise. Závěr teoretické práce je zaměřen na problematiku podobných výzkumů jak v zahraničí, tak i v České republice. Empirická část poskytuje prezentaci výsledků z výzkumu. Hlavním tématem bylo probádat, jak mise ovlivňuje vnímání smrti a přijetí tohoto konceptu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Armáda České republiky

Vznik Armády České republiky se datuje r. 1993 (Procházka, 2013) a to se vznikem České republiky. Současná armáda je projevem nezávislosti našeho státu (CZ defence). Armáda České republiky je jedním z hlavních subjektů ozbrojených složek sloužící k obraně našeho státu. Příslušníci AČR jsou nepřetržitě, efektivní přípravou, vystavování výcviku k rozvíjení operační nezávislosti, schopnosti bránit stát proti útokům jakéhokoliv charakteru, udržení nebo zavedení míru a taktického plánování. Armáda České republiky se připravuje na to, aby byla schopná součinnosti pozemních sil, vzdušných sil a ostatních součástí AČR.

Nynější Armáda, ačkoliv disponuje výrazně nižšími počty osob hlásících se k armádě, využívá na základě nového členění a její modernizace větší prostor pro výcvik členů AČR, zvyšuje jejich připravenost a bojový význam jednotlivých vojenských součástí (Roušar, 2006).

1.1 Posouzení uchazečů

Mezi posuzovací kritéria, kterými musí budoucí voják projít, je zdravotní způsobilost, psychologické vyšetření, pohovor a šetření fyzické zdatnosti. Všechny tyto složky budou popsány níže.

1.1.1 Zdravotní způsobilost a stupeň zdravotní způsobilosti

Zdravotní způsobilost je jeden z nejzákladnějších vstupních předpokladů pro výkon vojenské služby. Jedná se o chemické vyšetření moče, antropometrické vyšetření, ověření a doplnění údajů v anamnéze, změření krevního tlaku, vyšetření EKG, RTG, vyšetření očí, včetně barvocitu, vyšetření sluchu, řeči, hlasu, ústní dutiny, chrupu, kožní a chirurgické vyšetření, psychiatrické vyšetření, neurologické vyšetření, mamografické vyšetření, ultrazvukové vyšetření prsní žlázy u žen, a další odborná vyšetření (Pliska, 2013).

Zdravotní stav musí splňovat kritéria aktuálních požadavků AČR. Zdravotní způsobilost stanovuje předpis č. 357/2016 Sb. Vyhláška o zdravotní způsobilosti k výkonu vojenské činné služby. Posuzují je lékaři ve vojenských nemocnicích.

Stupně zdravotní způsobilosti se vyznačují značkou, a to buď A, BI, BII, BIII, C nebo D. (Zákony pro lidi):

- Značka **A**: „Schopen“
- Značka **B**: „Schopen s výhradou“
- Značka **C**: „Schopen s omezením“
- Značka **D**: „Neschopen“

1.1.2 Psychologické vyšetření

Psychologické šetření vykonává pouze vojenský psycholog. Vyšetření je prováděno dotazníkovými metodami. Věnují se osobnosti (*temperament, charakter, postoj, přístup, motivace*), interpersonálním vztahům, zájmům (*intenzita zájmu v oblasti politiky, oblastech sociální péče, literatura, cizí jazyky, sport, řízení, hospodářství, ekonomie.*) (Nováková, 2009; Dziaková, 2009), dále psychologické vyšetření zkoumá schopnosti tvorby, vedení, týmovou spolupráci budoucích vojáků (Záchová a kol., 2006). Psychologická část výběru zahrnuje testy rozumových schopností (*matematické myšlení, analytické myšlení, verbální myšlení.*), testy speciálních schopností (*motorické schopnosti, flexibilita, rozlišování tvarů, rychlost a přesnost vnímání, propojování informací, vnímání barev, kreativita, tvořivost.*) a projektivní metody. Po ukončení těchto testových metod následuje profesní pohovor (Kamenský, 2013). Přesný popis obsahu psychologického vyšetření není zveřejněn, a to z pochopitelných důvodů, aby se na ně nebylo možno připravit a tím nebyly ovlivněny výsledky.

1.1.3 Motivační a profesní pohovor

Pokud uchazeč úspěšně zvládne psychologické vyšetření, je s ním veden motivační a profesní pohovor. Dále je mu nabídnuto volné místo, na které byl vybrán a sledán jakožto nejvhodnější. Uchazeč buď může místo přijmout, či nikoliv, tím se výběr uchazeče ihned ukončuje (Přímá cesta ke kariéře vojáka, 2012, in Pliska, 2013).

Rozdíl je v tom, pokud se civilní uchazeč, včetně vojáka z povolání, hlásí na konkrétní útvar a na konkrétní místo. V tomto případě musí splnit požadavky, kterými disponuje konkrétní útvar, na který uchazeč přišel složit výběrové řízení. Pokud se jedná o vojáka z povolání, musí nejdříve dostat povolení od velitele útvaru, že smí opustit stávající místo pro jiné.

1.1.4 Fyzické testy

Fyzické šetření se skládá z fyzické testové baterie, která má určitá kritéria. Jsou zde pouze dvě možnosti hodnocení a to „splnil/a“ a „nesplnil/a“. Na stránkách *Armády České republiky – kariéra army* je popsáno základní fyzické šetření, které se skládá z:

- Sed-leh
- Klik-vzpor (pouze muži)
- Skok daleký z místa
- Sálový test W170, je to test výkonu při tepové frekvenci 170 tepů/min – („rotoped“)

Jedná se o základní fyzickou baterii. Některé vybrané bojové útvary (např. Chrudim, Prostějov – 102. pzpr, 601. skss, Vojenská policie, Olomouc – CPSS) disponují svými fyzickými testy, které jsou obohaceny např. o shyby, Cooperův test – jedná se o běžecký test, který se hojně používá ke zjištění fyzické zdatnosti, dále plavání apod.

Fyzické šetření zdatnosti se absolvuje v jeden den – tudíž všechny disciplíny v jednom dni. Žádný z předepsaných cviků nelze vynechat a zároveň žádný z nich nesmí být hodnocen „nesplnil/a“ (Smutek, 2008).

1.2 Voják

Voják z povolání se rozumí osoba ve služebním poměru k České republice. V současné době, po zrušení povinné vojenské služby, se můžeme stát vojákem z povolání z vlastní iniciativy. Vstup do Armády není vůbec jednoduchý, některé útvary (*CPSS, 601. skss, 102. pzpr*) disponují náročným výběrovým řízením. Armáda je výběrovou institucí a na své budoucí profesionální bojovníky klade jak fyzické, tak i psychické nároky. Požadují odolnost, odvalu, vytrvalost, otevřenost vůči novým zkušenostem, ale taky dobrý zdravotní stav.

Voják z povolání je profese velmi odlišná od jiných. Jeden z velkých rozdílů, co se může od jiných profesí lišit, že se voják připravuje na den, který nikdy nemusí přijít, a to stále s myšlením, že vykonává dobrou věc. Existuje přirozená touha cítit se ve svém životě užitečný. V souladu s tímhle je voják spíše nucen přijmout paradoxní myšlení a touhu po míru. Pravděpodobně žádná jiná profese, od těch dalších ve společnosti, nevyžaduje od svých zaměstnanců, aby vykonávali tak různorodé a náročné úkoly, jako je neustálá fyzická zátěž, psychické strádání, riskování života a prokazování odvahy (Robillard, 2017).

Dle zákona **221/1999 Sb., Zákon o vojácích z povolání:**

„do služebního poměru může být povolán občan České republiky starší 18 let, který:

- a) složil vojenskou přísahu,*
- b) není členem politické strany, politického hnutí, odborové organizace, nepodporuje, nepropaguje nebo nesympatizuje s hnutím, které prokazatelně směřuje k potlačování práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, náboženskou anebo rasovou zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob,*
- c) je trestně bezúhonný,*
- d) je zdravotně způsobilý k vykonávání služby,*
- e) splňuje kvalifikační předpoklady stanovené pro služební zařazení“*
(Ministerstvo obrany ČR, 1999, 2-3).

1.2.1 Vstup do armády

Před samotným vstupem do armády, po posouzení jeho přijetí a absolvování psychologických a fyzických testů, musí budoucí voják projít kurzem základní vojenské přípravy ve Vyškově, který je určen pro nové členy. Podstoupení základní vojenské přípravy je velmi důležité, neboť sám sebe uchazeč otestuje, kde je jeho síla při podávání výkonů, kde jsou jeho limity a možnosti, jestli vůbec má motivaci a chtíč se stát vojákem. Některé uchazeče láká nošení uniformy, ale práce pro vlast se neobejde bez oddanosti a vědomí závazku lidem

Aby mohl být zahájen výcvik zprvu se v prvních dnech kurzu organizuje prezentace pro budoucí vojáky, zdravotní prohlídky, vydává se výstroj a ostatní materiály. Nepřetržitý kurz zahrnuje teoretickou část a praktickou část. Teoretická část probíhá v učebnách a praktický výcvik na cvičištích. Praktický výcvik zahrnuje různé přesuny do prostoru, realizují se komplexní polní výcviky v terénu a noční zaměstnání. Z toho důvodu, aby našli uchazeči důvěru a došli k uvědomění vlastního sebevědomí, jsou vystavováni psychické a fyzické zátěži (Velitelství výcviku – Vojenská akademie).

Voják se při kurzu základní vojenské přípravy setkává se situacemi a událostmi, které pro něj budou značně stresové. Pokud se jedinec ocitá v tísní, ovlivňuje to jeho míru sebevědomí a sebehodnocení. Negativní důsledky nacházíme i v chování, myšlení a emocích. Zátěží se v obecném měřítku rozumí každý stav, který vyžaduje nějakou reakci na konkrétní požadavky (Bělouch, 2012). Voják, jak jsme již zmínili výše, je při plnění úkolů vystavován extrémní zátěži, tudíž je důležité zvyšovat jeho míru frustrační tolerance

a schopnost mít své chování pod kontrolou, prostřednictvím přípravy a intenzivního cvičení (Schejbalová, 2017).

Jeden z negativních důsledků, které s sebou přináší náročné fyzické cvičení, na naše tělo je např. *narušení cirkadiálních rytmů*, které koreluje s následnou depresí, ovlivňuje spánek a bdění, hladinu melatoninu v krvi a tělesnou teplotu (Tahara a kol., 2015, in Zakrzewska a kol., 2019).

2 Motivace

Slovo motivace pochází z latinského slova *movere*, což znamená hýbat. Českým ekvivalentem je výraz *pohnutka*.

Motivace je stav, je to aktivátor našeho chování, udávající směr, kudy jít, pro co se rozhodnout. Plháková (2004, 319) definuje motivaci jako: „*souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního.*“

Motivaci rozdělujeme dle toho, odkud pochází. Pokud působí z vnitřních faktorů motivace, mluvíme o **pudové teorii**. Do té spadají veškeré vnitřní pudy jako je hlad, žízeň, fyziologické potřeby, pocity bezpečí. Na druhé straně, pokud motivace pochází z vnějších událostí nebo předmětů touhy, mluvíme o **incentivní teorii**. Sem zase spadá jídlo, pití, mezilidské vztahy, peníze, respekt, úspěch, sláva – to vše jsou pobídky neboli incentive.

Pokud v nás vzplane touha po něčem, poté ono „něco“ nás táhne určitým směrem. Spousta pobídek fungují jako odměny, jsou zdrojem štěstí, slasti, určitého vnitřního potěšení, proto usilujeme o jejich získání (Atkinsonová a kol., 2012).

Naše motivované chování nezůstane bez odezvy, je doprovázeno emocemi. Člověk, který dosáhne úspěchu, vytyčeného cíle, dlouholetého snu pocítuje radost, štěstí, spokojenost a naopak, pokud se setká s neúspěchem, je smutný, bez nálady, ale i přesto je spojitost mezi motivy a emocemi poměrně obtížná (i po dosažení cíle můžeme pocítovat prázdnotu, neúplnost). Motivы a emoce jsou tedy velmi těsně propojeny a mají na sebe nesporný vliv. Společně vytváří motivačně-emocionální systém, který značně působí na naše chování, včetně prožívání (Plháková, 2004).

Motivace ustanovuje i tzv. **bytostné určení člověka**, čímž se od ostatního života na Zemi lišíme. Spadá sem zájem o způsobu žití, který vedeme, chceme dát našemu životu smysl, chceme mu rozumět, určovat ho, řídit ho (Vymětal, 2003).

2.1 Motivace vojáků k výjezdu na zahraniční misi

Vojáci neustále odjíždějí do zahraničních misí, i přes všechna rizika a nebezpečí, často svou skutečnou motivaci před sebou samými skrývají, nebo ji nemají plně uvědomělou, uváděné důvody jejich motivace může být i forma určité racionalizace, která je zamaskována za faktor finanční motivace (Dziaková, 2009).

Ať už si voják v sobě nese jakýkoliv charakter, stále je účast na misi pro vojáka první „skutečný“ výkon jeho profese, na který byl připravován a podrobován různými typy výcviků. Odjezd na misi je vnímán jako šance vyzkoušet si v praxi to, na co se doma tak usilovně připravovali. Je to pro ně způsob potvrzení si svých vlastních schopností obstat v boji. Finanční důvod motivu odjezdů do mise není zanedbatelným motivem, ale v porovnání s prospěchem profesních důvodů je značné, že je jen doplňkovým důvodem, protože nelze plnohodnotně penězi vyvážit všechna rizika a nebezpečí, která s sebou výjezd do zahraniční mise nese. Výdělek, který si z mise poté vojáci odnáší, se stává z jedním, ale ne rozhodujícím motivem jejich podnětu k vědomé vůli odjezdu do vzdálenosti za ostatné dráty.

Mise je našimi českými vojáky bezprostředně pojímána jako posílení jejich profesní identity. Realita, s kterou měli tu čest se setkat na misi, dokázala u vojáků naplnit jejich profesní očekávání a představy. Při návratu z mise byla zmíněna spokojenost a pozdější využití svých zkušeností (Laštovková a Bernardová, 2014).

Ballová a kol. (2009) ve výzkumu odhalili, že největší motivací vyjet na misi, pro české vojáky, bylo získat nové zkušenosti, přispět k dobrému jménu AČR a možnost pomoci lidem.

Nacházíme zde taktéž celosvětové studie ohledně motivace vojáků k účasti na misi. Studie Ljubici Jelusic se věnovala motivaci Slovinských vojáků k účasti na mírových operacích. Bylo zjištěno, že většinou mladí a nesezdaní vojáci vnímali nasazení v mírových misích jako „atraktivní“ zkušenost a způsob, jak zlepšit image Slovinska na mezinárodní úrovni. Rovněž zde byl motiv finančního ohodnocení a možnost pomoci místnímu obyvatelstvu (Hedlund, 2010). Rollero (2020) ve svém výzkumu zjistil, že motivace vojáků zahrnovala možnost vydělat si více peněz, objevit novou kulturu a navštívit nové země, každopádně nejdůležitějším důvodem pro vojáky bylo profesní zlepšení. Lyk-Jensen a Glad (2018) se ve svém výzkumu zaměřovali na motivaci a postoj dánských vojáků na mírové misi. Zjišťovali motivy před nasazením do mise a po nasazení z mise, došli k závěru, že se výrazně liší motivy vojáků podle typu mise a přechozích zkušeností (zda jde o první misi či jde o zkušeného vojáka). Ke shrnutí, byly nalezeny tři faktory motivů, a to: motiv výzvy, vlastního prospěchu a věrnosti ke své zemi.

3 Zahraniční operace

Zahraniční operace je jedna z nejnáročnějších a zároveň jedna z nejdůležitějších mezníků v životě některých vojáků. Je to velký zásah do partnerského, rodinného, ale i osobního života. Proto je velmi důležité, aby vojáci měli před odjezdem veškeré mezilidské vztahy uzavřené pečetí lásky, klidu a míru mezi svými milovanými, aby neodjížděli s neuzavřenými kapitolami, jelikož je po příjezdu může poté zasáhnout velká rána. Měli by taktéž odjíždět s tím, že v sobě mají vše uspořádané v tom nejlepším možném aspektu. Mezi rady dle Dziákové (2009) patří, aby muži, či ženy, které odjíždějí na misi a mají doma děti, namluvili jejich nejoblíbenější pohádky. Vojákův hlas se tak stane „součástí“ rodiny, byť bez fyzické blízkosti. Dále doporučuje, aby vojáci neřešili zásadní životní rozhodnutí přes technologii, musí dojít k pochopení. Namísto žárlivých scén je přijatelnější, když své polovičky projeví hrdost z toho, jak to bez nich doma zvládají.

Je zcela přirozené, pokud před odjezdem vojáci pocítí strach, nejistotu nebo určitou formu stresu, je lidské pociťovat pochybnosti v situacích, které jsou nám neznámé, kterých jsme se fyzicky nebo duševně nedotknuli. Naše mysl může tápat v tématech všeobecných obav o partnera / partnerku – nevěra, sexuální abstinence, zodpovědnost a chod domácnosti ležící jen na jedné polovičce, řešení problému jen skrze technologii, bez přítomnosti z jednoho partnerů, dlouhodobě omezený kontakt, obavy z odloučení, ze samoty a nedostatku kontaktu s nejbližšími – děti, rodiče a přátelé (Operační psychologie AČR, 2014).

Zahraniční operace vystavuje vojáky různým stresorům, nebezpečí, stresu, nemocem a strachu. Vojáci bývají fyzicky a psychicky velmi zatěžováni – ať se jedná např. o extrémní podmínky vysokých teplot, zimy či vlhkosti (více popisují v kapitole 4 o *psychické zátěži*) (Medek, 2017).

Co se týká přímo dění v misi, je doporučováno účastnit se co nejvíce skupinových akcí, her i oslav. Vážít si času, který voják může na misi plně využít k rozvíjení svého potenciálu – ať už se jedná o psychický či fyzický stav. V misi je o vyprání, vyžehlení, uvaření či umytí nádobí postaráno, nemusejí se starat o děti nebo si vyhradit čas na svého partnera / svoji partnerku. Je možnost využít služeb videocentra a knihovny, jež jsou v misích vedené hlavně vojskovými psychology a kaplany (Dziáková, 2009).

3.1 Charakteristické fáze mise

Dziaková (2009) ve své knize popsala jednotlivé fáze mírové mise, které se vyznačují určitými charakteristickými rysy. Pro každou fázi jsou různé specifické pocity, reakce a nálada vojáků.

Jako první je **fáze *adaptace***, která trvá po dobu 1 až 6 týdnů. Jak už z názvu lze vyčíst, jde hlavně o adaptaci (neboli přizpůsobení vojáka na nové místo, lidi, jeho denní náplň práce a skupinovou organizaci jednotky). Je to typická fáze pro osvojení si nových zvyků, jelikož se vytrácí veškerá zodpovědnost a intimita. Jen přeci, ani na toaletě voják nesedí sám a chce to čas, zvyknout si na jiný způsob žití a sdíleného osobního života.

Jedno z dalších přesvědčení vojáků je, že místní obyvatelé zastávají podobný styl přemýšlení jako my. Je důležité mít stále na paměti, že jsme v jiné zemi, s jinou kulturou, s jinými zvyky a tradicemi. Místní obyvatelé oplývají určitými pravidly, s kterými nejsme seznámeni (postavení žen v rodině, vendeta,..). Pokud voják nevezme v potaz odlišnost smýšlení v kulturách, dostává se do sociálně-psychologické pasti. Vystihují to slova plukovníka Stehlíka (2014, 111) „*To, co se dělo za branou základny, mi přišlo jako dobrý peklo proti tomu, na co je zvyklej Evropan: chudoba, špína, odpadky, hliněný domy a zdi, mumraj lidí. Venku pověšená rozbouraná kráva, jejíž maso si mohli lidi normálně koupit.*“ Pokud se voják úspěšně neadaptuje může to přinést problémy nejen samotnému vojákovi, ale i okolí. Jedná se o psychické a sociální problémy, rizikové chování nebo psychosomatické onemocnění (Paulík, 2017).

Druhou fází je **fáze *normalizace*** ta je od 6 až do 12 týdne. Tato fáze je typická minimální chybovostí v oblasti pracovního výkonu a zároveň je zde vysoké pracovní nasazení vojáků. Taktéž je tato fáze charakteristická tím, že nevznikají sociálně-psychologické trhliny, jelikož je, víceméně v tomhle rozmezí, nejnižší konfliktnost v mezilidských vztazích, ať už na vojenském pracovišti, tak mezi partnery a rodinnými příslušníky. Pokud se však během mise odehrává rozvod mezi manželi či upadli do vážné manželské krize, příčinou propasti mezi milovanými není odjezd na misi, ale je to výsledek dlouholetého partnerského nesoužití v harmonii (Dziaková, 2009).

Třetí fáze je nazývána **fází *stereotypie***, která přichází po 4 až 5 měsíci. Právě během čtvrtého a pátého měsíce se dostaví psychologický fenomén známý jako stereotypie a ponorková nemoc. Ponorková nemoc je nemoc sociální frustrace, vyskytuje se hlavně ve

stereotypním prostředí, z kterého se nedá uniknout (Vrtišková, 2009). Voják si natolik zvykne na život za dráty, až nabývá dojmu, že jiný život nejde žít. Jiný život ani pro ně „není“. Práce se stane rutinou, přesně ví, jak daleko to mají do posilovny, do kuchyně a na pracoviště. Tak nějak ví, co bude k jídlu v pondělí, v úterý, anebo ve středu. Je zřejmé, že voják nebude po čtyřech – pěti měsících bez osobního prostoru, bez sexuálního života, bez svých blízkých naplněn velkorysostí a tolerancí, jako v prvních týdnech (Dziaková, 2009).

Zhruba v polovině mise začínají na povrch vyvstávat i rodinné problémy, ať už je důvod jakýkoliv – důvod může být reálný, ale i nereálný. „Skleníkový život“ zevšední, práce se zautomatizuje a vojáci pak dostávají pocit, že si nemají co říct, kromě otázky na počasí, popřípadě své děti. Z nevinného hovoru se poté může stát velká hádka, pak už odpověď své drahé polovičky, že si byla sednout na skleničku se svými kolegy z práce může vyvolat velký chaos, a to hlavně u vojáka v rozmezí 25 až 35 let, kdy se rys žárlivosti projevuje s intenzitou. Saltzman a kol. (2013, in Bója a kol., 2018) zmiňuje, že řešení rodinných problémů může mít dopady na vojenského příslušníka, kterého lze poté lehko od svých vojenských operací a úkolů učinit zranitelnějším vůči stresu a nehodám.

Poslední fáze je *fáze závěrečná* – 6 měsíc. Převládá mezi vojáky pozitivnější nálada, atmosféra je svým způsobem dost rozvolněná. Vojáci počítají dny a hodiny, kdy se opět vrátí do své rodné země – České republiky. Zádrhel, který tuto fázi doprovází, je ona vysoká chybovost ve spojitosti se snížením pracovní výkonnosti, i přes to, že voják pocitově vnímá svoji práci jako nejlépe vykonanou. V téhle fázi, bohužel, dochází nejvíce ke ztrátám lidských životů, neboť vojáci s natěšením domů, přestávají být pozorní a zbytečně riskují (zejména řidiči) (Dziaková, 2009).

4 Psychická zátěž

Zahraniční operace jsou nejobtížnější, zároveň nejvýznamnější aktivitou Armády České republiky. Přináší s sebou zdroj situací se zátěžovým a stresovým podkladem, které mohou mít destruktivní účinky a vést ke spoustě psychických obtíží, nadměrného stresu, ale jsou s ní spojené i obtíže s návratem domů a opětovné přizpůsobení na normální život (Kunčová a Kajanová, 2018).

4.1 Stres

Slovo stres, nám není nijak vzdálené, v současné době stres pociťujeme více, než je nám náležitě „zdrávo“. Je několik definic o stresu, ale žádná nedospěla k všeobecnému uznání. Řekněme, že je stres zkrátka reálný biologicko-lékařský fenomén a obraťme pozornost k následujícím definicím:

Schreiber (1992, 11) ve své knize popsal původní definici od Selyeho: „*Stres je nespecifická (tj. nastávající po nejrůznějších zátěžích stereotypně) fyziologická reakce organismu na jakákoliv nárok na organismus kladený*“. (Slovo nárok, zde chápeme jako zátěž). Co se týká autora knihy, podává svoji vlastní kompromisní definici o stresu, a to, že „*Stres je jakýkoliv vliv životního prostředí (fyzikální, chemický, sociální, politický), který ohrožuje zdraví některých – „citlivých jedinců*“. Slovo „citlivých jedinců“ je v uvozovkách, jelikož každý máme jinou míru stresu a celkové frustrační tolerance. Někoho stresuje to, že se mu rozpadly boty a druhého nevystresuje ani válečná situace.

Šolcová (1995) definuje stres, jakožto proces. Stres je odpovědí na nadměrné požadavky, které jsou kladeny na tělesnou a duševní stránku. Vznikající nesoulad mezi požadavky, které na nás doléhají, je prožíváno jako ohrožení homeostázy (rovnováhy organismu) a tělo na takovou situaci okamžitě reaguje.

Dle Křivohlavého (1998) je zase stres definovaný jako působení dvou protichůdných sil. Na jedné straně je stresor a na druhé straně naše obranné mechanismy. Pokud jsou tyto schopnosti v rovnováze, nic se neděje, pokud převažuje síla stresorů, dochází ke stresu.

Paulík (2010) zmiňuje, že stres je vyvolaný takovou mírou zátěže, které přesahuje naše možnosti, únosnou mez a adaptační schopnosti.

Co je důležité zmínit, že pocity stresu, nemusí být vždy spojené s něčím negativním. Někteří badatelé rozdělují stres na tzv. *eustres* – příjemný stres (např. když jdeme na své první rande) a *distres* – nepříjemný nebo ohrožující stres. Většinou se stresem rozumí jen ty

věci nepříjemné, ohrožující. Slovo stres, který zahrnujeme do eustresu, spíše vyjadřujeme slovy, že jsme „nervózní“ nežli ve stresu.

Stres, z obecného hlediska, dokáže ovlivnit úroveň našeho zdraví, ovlivňuje regulaci hypotalamu, dynamiku kortizolu, autonomního nervového systému apod. (O'Connor a kol., 2021). Křivohlavý (1994, 32) ve své knize píše „*Většina z nás se narodila zdravá, ale stres, který vyplynul z nepříznivých podmínek prostředí nebo z našeho nesprávného životního stylu, případně z našeho narušeného způsobu chápání situace, narušil rovnováhu našeho organismu a my jsme se posunuli po šikmé dráze směrem od zdraví k nemoci.*“

4.1.1 Stresory vojáků na zahraničních misi

Činitelé vyvolávající pocit stresu se nazývají stresory. Mají podobu fyzickou, sociální, či psychickou (Nakonečný, 2015).

Voják na misi má odlišné stresory než civilisté v pohodlí svého domova. Mezi jeho stresory nepatří konflikt rolí, konflikt s kolegy, neschopnost dokončit práci, malicherné souboje a pŕtky či perfekcionismus, jak už tomu bývá v příčinách stresů v práci u civilních obyvatel (ale rozhodně nevyklučuji, že by žádných z těchto stresorů nemohl na misi voják čelit, např. co se týče konfliktů s kolegy, a ani nepodotýkám, že stresory civilních obyvatel jsou méně významné).

Mezi nejčastější stresory, dle Dziakové (2009), které vojáka obklopují, jsou následující:

- Bolest, zranění a nemoc
- Chlad nebo velké teplo
- Žízeň, hlad a únava
- Spánková deprivace
- Nuda
- Stesk a samota
- Strach, úzkost, bázeň a panika

Charly Cungi (2001) rozděluje stresory na **akutní stresory**, které vznikají při neovlivnitelné a traumatické události, což u vojáku může být zajetí. **Chronické stresory** se vyznačují dlouhodobým působením na jedince, u vojáků se může jednat o pracovní přetížení z plnění úkolů na misi.

Křivohlavý (2003) píše o stresorech, které mohou ovlivnit vojáky na misích. Je to hlavně časový stres, přetížení z pracovního hlediska a vykonávání úkolů a vysoká zodpovědnost, spánek, hluk, málo osobního prostoru a dlouhodobé napětí.

Baštecká a kol. (2005) zmiňuje ve své knize, že společný strach pro vojáky na misi je jejich „zprovoznění“ ze světa. Tomu jde do jisté míry čelit a ovlivnit to. Pramení to především z kvality výcviku, ze síly a motivace vojáka k boji, koheze vojenské jednotky, dostupnosti zdravotnické podpory atd.

Ve vojenské oblasti se rozlišují dva druhy stresu. Je to **bojový stres**, který je spojen přímo s bojovou situací (přestřelka, útoky na doprovodnou kolonu, útoky na základnu). Dziaková (2009) se o bojovém stresu zmiňuje jako o strachu ze zranění a smrti či o hrozbě zranění nebo smrti. A **operační stres**, který není nutně spojen s bojem. Voják se nemusí aktivně podílet na boji. Operační stres je spjat s myšlenkou a vědomím, že je nasazen (Deckerová, 2010).

4.2 Psychologické trauma

Kulíšek (2011) popisuje psychologické trauma jako: „typ poškození – narušení lidské psychiky, které nastává v důsledku traumatické události. V případě, že trauma vyústí v posttraumatickou stresovou poruchu, toto poškození může zahrnovat fyziologické změny uvnitř mozku, a tím narušit procesy, které v něm probíhají, což vede k omezení, narušení schopnosti člověka adekvátně se vyrovnat se stresem a přiměřeným způsobem na stres reagovat. Ne každé trauma však musí nutně vyústit v posttraumatickou stresovou poruchu.“

Psychologické trauma navozuje pocity nebezpečí a bezmoci. Projevy, které vyvstávají po traumatizující události označujeme jako **akutní reakce na stres**. Rozeznáváme reakce útok nebo útek, vyznačujícím se buď rychlou mobilizací sil anebo pasivní reakcí. (Vodáčková, 2002). Akutní stresovou reakci lze přirovnat k bojové stresové poruše, která se vyskytuje u vojáků na misi. Přichází po stresové události a do 14 dnů opět mizí (Baštecká a kol., 2005).

Někdy se hovoří o tzv „morálním zranění“. Zahrnuje páčání špatných činů, svědectví špatných činů a nemožnost zastavit něčí páčání škodlivých činů. Objevují se důkazy, které naznačují, že trauma způsobené „morálním zraněním“ se značně liší od traumat způsobených nebezpečím (ta zahrnují především ohrožení vlastního života či života ostatních) (Held a kol., 2019, in Kendall-Tackett, 2019).

4.3 Zvládání stresu a psychické zátěže – adaptace a copingové strategie

Zvládání stresu je pro člověka adaptačním tématem. Když zátěž odezní, jedinec se začne zotavovat. Jestliže stres nadále pokračuje, dochází k fázi adaptace, ale stres nesmí trvat příliš dlouho, jinak se adaptační fáze začne rozpadat, dojde k vyčerpání jedince a může dojít k různým potížím fyzického a psychického charakteru (Irmiš, 1996).

Odlíšný stresor má odlišnou intenzitu zátěže, např. smrt naší milované osoby je stresor odlišný od stresoru stěhování se do nového města. Naše reakce na stres je tedy **mobilizace adaptivních sil organismu**. Je to ta reakce, která naše tělo připravuje na útok nebo útěk. Objevuje se snaha našeho těla o vypořádání se se stresem a přijetí kontroly nad ním – což nazýváme anglicky jako *coping*. Coping je vykládán jako mobilizace našich kognitivních, emočních a behaviorálních schopností k dosažení zvládnutí stresu a uskutečňuje se jako různé reakce, jež se označují jako **strategie zvládání stresu**.

Strategie zvládání stresu dělíme na:

1. Strategie orientované na stres jako na **problém**
2. Strategie orientované na **emocionální důsledky** stresu

Strategie orientované na stres jakožto na problém jsou směsicí řešení, směřované na situaci, řešení problému, osobnost subjektu. Zkrátka na to, co stres iniciovalo. Může se jednat i o změnu postojů a chování. Strategie orientované na emocionální důsledky mohou být velmi závažné, vznikají z nich poté různá psychosomatická onemocnění, jelikož ta pochází z emocí a prostřednictvím emocí dochází k poruchám ve fyziologii organismu (Nakonečný, 2015). Strategie zaměřená na problém se považuje za aktivní strategii, protože obsahuje snahy zhodnocení problému, jeho identifikaci a následně jeho řešení (Admiraal, Korthagen, a Wubbels, 2000, in Smetáčková, Vondrová a Topková, 2017), na což strategie zaměřená na emoce je považována za pasivní strategii, protože jejím úkolem je hlavně přijetí, pochopení a vyjádření emocí (Roesch a Weiner, 2001, in Smetáčková, Vondrová a Topková, 2017).

Lidé se liší svojí tendencí, k čemu se spíše ubírají při použití konkrétních strategií, když jsou konfrontováni se stresovou situací (Carver a kol., 1989 in Riolli a Savicki, 2010). Každý jsme svým způsobem originální, jiní a výjimeční, naše odpovědi na zvládání stresu nevyjímaje. Jsme individuality s odlišnými schopnostmi se přizpůsobit. Někteří mají svoji škálu strategií velmi variabilní a jiní svoji škálu nemají tak rozmanitou. Vyrovnávání se se

stresující situací může být pro jedince snesitelnější, když mu jeho repertoár reakcí umožňuje více možností, jelikož se dokáže přizpůsobit široké škále okolností (Riulli a Savicki, 2010).

Cíl našich copingových strategií je hlavně chránit nás samotné, snížit dopad stresu, který může mít destruktivní účinky, urovnat situaci tak, aby byla alespoň pro jedince únosná, přijatelná a uchopitelná (Kliment, 2014). Účelem procesu zvládnání je hlavně udržení sebeobrazu a emociálního (duševního) klidu, zlepšit si podmínky tak, aby i v období stresu bylo možné regenerovat, nadále být v sociální interakci s druhými, zvýšit míru frustrační tolerance – unést to, co je nám nepříjemné, a snížit potenciaální hrozby (Křivohlavý, 2009).

4.3.1 Odolnost

Odolnost má u každého jedince určité zastoupení a jinak kvalitní intenzitu působení, velmi záleží na zkušenostech, kterými si člověk prošel a na dosavadním vývoji. Odolnost je pro vojáka důležitá vlastnost, kterou by měl v sobě chovat nebo alespoň si ji rozvíjet. Situace, kterým může voják čelit vyžadují větší míru frustrační tolerance a odolnosti.

Resilience, neboli odolnost, je schopnost našeho vnitřního systému se vypořádat se změnou a pokračovat dále. Měřítkem naší resilience je, jak dobře se dokáže jedinec a společnost přizpůsobit změněné situaci a využít možnosti, které se právě nabízejí (Zhao a kol., 2020), je to proces, který udržuje psychickou odolnost a duševní rovnováhu. Resilience pomáhá jedinci, po vystavení extrémnímu stresu, se vrátit relativně rychle k normálnímu fungování. Aby se tato odolnost zvýšila, trénink by měl začínat rozvíjením motorické dovednosti, aby se zvýšila efektivita fungování vojáka ve vypjaté situaci při vynaložení co nejmenší psychické energie. Mezi nejefektivnější cvičení používané v mnoha armádách je nácvik odolnosti vůči stresu – **Stress Inoculation Training**, zkráceně SIT (Veverka, Zajícová a Král, 2021). SIT je program, který je zaměřený na relaxační dechové cvičení, má především sloužit k minimalizaci negativních důsledků během bojového stresu na duševní zdraví. SIT program může, dle studie, pomoci duševně zdravému vojákovvi, který se nikterak nezajímá o učení se kontroly stresu, avšak jako všeobecná strategie duševního zdraví před nasazením vojáka do mise, nebyla podporována (Hourani a kol., 2018).

Dalším programem na podporu resilience je např. **Comprehensive Soldier Fitness**. Americká armáda iniciovala vývoj několika programů, kvůli válkám, které probíhaly v Afghánistánu a Iráku. Programy měly zvyšovat psychickou odolnost u vojáků a zároveň fungovat jako prevence proti duševním onemocněním. Jeden z těchto programů, je americký program na podporu resilience, Comprehensive Soldier Fitness (Steenkamp, Nash, a Litz,

2013). Program nemá zvyšovat resilienci jen u vojáků, ale také u jejich příbuzných a civilních příslušníků armády. Duševně zdraví vojáci, kteří jsou vystaveni náročným životním situacím (boj, odloučení od rodiny) mají skrze program posilovat svoji resilienci. Program se zaměřuje na tělesnou, sociální, emocionální, spirituální a rodinnou složku. CFS je charakteristický tím, že se zaměřuje na silné stránky vojáka, nikoliv na zlepšování jeho slabých stránek nebo negativních stránek, byť přikládá význam na posilování jejich zdrojů. CFS program se řídí heslem, že je lepší připravit vojáky dobře před misí než se zaměřovat na jejich duševní zdraví až po misi, která může zanechat vnitřní škody (Casey, 2011).

Činitelé působící na rozvoj naší vnitřní odolnosti v náročných situacích jsou zejména vrozené vlastnosti našeho organismu. Přisuzuje se to vlastnostem vyšší nervové činnosti (obtížné je však to, že nemáme spolehlivé metody, jak si tohle opravdu otestovat a přisoudit za pravdivé, každopádně existence vrozených vlastností se uznává) (Čáp a Dytrych, 1968).

Pokud by Armáda dávala důraz na preventivní budování zdatnosti v emocionální, sociální, rodinné a duchovní dimenzi mezi vojáky, včetně nově příchozích uchazečů, mohlo by se to stát vzorem pro budoucí vývoj medicíny. Když by se znatelně, ve spojitosti s tím, mezi příslušníky armády snížila nemocnost, úmrtnost a duševní choroby, včetně zlepšování prognóz. Mezi budoucími možnostmi by mohlo být:

1. Školení nabízené pro všechny členy rodinných příslušníků vojáka, včetně vojáka samotného.
2. Výcvik všech vojáků a civilistů zaměstnaných pod institucí Armády v odolnosti v propojenosti s pozitivní psychologií – která dává důraz na vyjadřování emocí, na zlepšení vztahu mezi lidmi, rozvíjení smyslů. Sem by se řadila komplexní vojenská zdatnost.
3. Online a osobní kurzy pro armádu v oblasti emocionální, sociální, rodinné a duchovní dimenzi odolnosti (Seligman a Fowler, 2011).

Každá dimenze v odolnosti je velmi důležitá, vše je propojené a vše do sebe kousek po kousku zapadá, ale co se týče sociální odolnosti, která se týká hlavně schopností s podporováním a angažováním do lepších, prosperujících a pozitivních vztahů, je velmi prospěšná pro armádu, jakožto organizaci vzhledem k významné povaze požadavků s bojovým nasazením. V Armádě voják není jenom jedinec, ale je součástí větší organizace, více lidí, kteří fungují jako celek – jeden se musí spolehnout na druhého (Cacioppo, Reis a Zautra, 2011, in Cacioppo a kol., 2015).

Domnívám se, že nikde není významnost soudržnosti v pracovním prostředí jasnější, než u vysoce rizikových a „nebezpečných“ povolání jako je u policie, hasičů a armády, ve kterých je pospolitost ústřední identitou povolání (Adler a Castro, 2013, in Cacioppo a kol., 2015).

4.4 Externí pomoc pro vojáky

O psyché vojáků se v Armádě České republiky starají dvě pověřené osoby. Je to **vojenský kaplan a vojenský psycholog.**

Duchovní služba byla v Armádě České republiky založena až roku 1998 na rozkaz ministra obrany České republiky Michala Lobkowicze. Úkolem vojenského kaplana je podporovat velitele čet, motivovat je v jejich odpovědnosti a svědomitosti za ochranu bytí a života každého příslušníka Armády České republiky a civilního občana. Poskytují pomocnou ruku při řešení osobních obtíží, které pochází z pracovního nebo rodinného prostředí, podílejí se na prohlubování lidových tradic evropské kultury v resortu Ministerstva obrany a vytváří vhodné podmínky, které naplňují dle ústavy lidská práva, s čímž souvisí svobodné vyjadřování, v situacích spojených s jejich služební povinností, pro pracovníky v resortu Ministerstva obrany (Ministerstvo obrany, 2019).

Poslání vojenského kaplana v Armádě není misijní činnost ani hlásání víry. Jeho základem a motivem je úcta a pokora ke každé bytosti. Účelem je naslouchání, sdílení pocitů – ať už těch radostných nebo i těch, které ve vojákovi vyvolávají negativní pocity, či špatnou náladu. Jeho cílem je spoluprožívání pracovních a osobních momentů. Se vším respektem udržuje tajemství každé osoby, která vyhledá přítomnost vojenského kaplana, aby se svěřila a odlehčila se o kousek svého trápení (Duchovní služba Armády České republiky).

Vojenský psycholog u Armády České republiky poskytuje odbornou pomoc a podporu vojákům z povolání, jejich rodinným příslušníkům, civilnímu obyvatelstvu i zaměstnancům Armády České republiky a Ministerstva obrany. Podílí se na vyhodnocování a přijetí vojáka k příslušnému útvaru, zkoumá jeho psychický stav, osobnostní zralost, včetně inteligence, temperamentu a charakter, snaží se stabilizovat duševní pohodu a podílí se na teambuildingu (Sováková, 2020).

Psychologické služby v AČR by měly hlavně přispívat k udržení duševního zdraví, motivace, ke zkvalitnění života vojáka (zároveň i občanských zaměstnanců Ministerstva obrany a Armády České republiky), zabránit sociálně-patologickým jevům a zajistit slučitelnost s psychologickými službami armád států Organizace Severoatlantické smlouvy.

Psychologické služby jsou v rezortu armády rozděleny na 3 podsystemy.

Jedná se o:

- Psychologii vojskovou, která je u svazků a útvarů
- Psychologii klinickou ve vojenském zdravotnictví
- Výuka psychologie ve vojenském školství (Stránský, 2001).

5 Umírání a smrt

„Smrt není porážka, jako ani život není vítězství“ – Reinhard Abeln, Anton Kner

Umírání je proces zcela individuální, liší se svojí délkou a různorodou podobou a taktéž je lidmi rozličně prožívána a vnímána (Kelnarová a Matějková, 2010). Umírání a smrt zůstává stále okrajovým tématem, o kterém se mezi lidmi moc nemluví. Stále převládá povědomí, že je lepší, pokud se raději zdržíme mluvení o tomto tématu. Výzkum zveřejněný agenturou STEM/MARK pro Život 90 zjistilo, že třetina z lidí o těchto tématech raději nehovoří vůbec, ať už z jakýchkoliv důvodů a další třetina lidí si uvědomuje, že o tomhle tématu nehovoříme dostatečně napříč společností (Špatenková, 2014). Již, jeden z nejznámějších psychologů, Sigmund Freud (1918) se domníval, že lidé nejsou schopni si představit vlastní smrt a ani nad vlastní smrtí nepřemýšlí. Pokud někdy o smrti přemýšlí, tak hlavně v souvislosti s druhými, kdy se v myšlenkách jedná o následek nehody, nikoliv přirozeného konce. Moody (2001) ve své knize píše, že žijeme v kultuře, která svůj smutek popírá a snažíme se uniknout svému pocitu ztráty a smutku, nechceme cítit bolest a truchlit. Proto se oddáváme lehkým a dostupným prožitkům – drogy, alkohol, jídlo, sex, internet, televize, sport, knihy apod.

Kastenbaum a Moreman (2018) ve své knize píšou, že studenti, kteří pokračovali v postgraduálním studiu, psychologové, lékaři, zdravotní sestry apod., nedostali lekce, které by je připravily nebo alespoň zajistily, aby člověk pochopil své pocity v souvislosti se smrtí. I duchovní se často cítili nepřipraveni zvládnout ony situace, kde by smrti čelili. Úmrtí je často spojováno s násilnými činy, čemuž dostalo velké pozornosti, nikoliv smrti jakožto přirozeného procesu.

Umírání je poslední proces, „aktivita“ člověka před ukončením jeho dosavadního bytí. Tohle období může být různě dlouhé.

Rozlišujeme období před umíráním, období vlastního umírání a období po smrti.

1. Období před umíráním

- taktéž „pre finem“ – je to období, kdy nám lékaři stanovili a sdělili naši diagnózu, vědomí o vlastním problému.

2. Období vlastního umírání

- označované jako „in finem“ – hraničí s naší fyzickou smrtí, je to umírání ještě v užším slova smyslu. Ve fázi vlastního umírání může docházet k otázkám jako eutanázie, paliativní péče, hospitalizace v nemocnici.

3. Období po smrti

- neboli „post finem“ – znamená již ukončení života dotyčné osoby. Přichází na řadu posmrtné rituály, péče o tělesnou schránku a truchlení pozůstalých (Kübler-Rossová, 1972, s. 232, in Špatenková, 2014).

Do procesu umírání můžeme zařadit i tzv. „**smrt sociální**“ – jedná se o psychosociální vymezení, což znamená stav, kdy je osoba odmítnuta pro svůj zdravotní stav svým okolím, není přijímána jako osobnost a bytost, kdy ho ostatní považují „za mrtvého“ ještě dříve, než skutečně odejde. Takové případy se stávají, když jsou lidé dlouhodobě v péči zdravotnické instituce, čímž jedinec může ztratit většinu nebo úplnou síť svých sociálních kontaktů (Špatenková, 2014).

Smrt (mors) je individuální zánik našeho organismu, zánik člověka, lidské existence. Smrt je podmíněna životem tak jako život smrtí. V minulosti byla přirozená smrt označována jako sešlost věkem. Nyní se užívá pojem **lékařská smrt** – smrt, která je podmíněna zpravidla nějakou nemocí a dochází k ní v nemocnici či v jiné zdravotnické instituci. V literatuře se můžeme narazit na pojmy jako je **„avizovaná smrt“** a **„neavizovaná smrt“**. Avizovaná smrt označuje pomalou smrt. Pomalá smrt se dopředu sděluje – avizuje. Neavizovaná smrt zde zastupuje smrt rychlou. Dle toho, v jakém věku smrt přichází, rozlišujeme smrt na **předčasnou** a **přiměřenou**. V současnosti by velká většina lidí volila spíše smrt náhlou, rychlou, nebo v nejlepším případě, bezbolestnou. Ve středověku tomu bylo zcela naopak. Za nejhorší smrt byla považována smrt náhlá (Haškovcová, 2000). Je typicky lidské uvědomovat si vlastní smrt, je to přesně to, co nás odlišuje od zvířat. Dle Herzoga (2012) jsme vybaveni instinktivním strachem ze smrti.

Ve své nevyhnutelnosti smrt vyvolává v člověku nutnost se zamyslet. Povědomí o smrti, že nevíme den ani hodinu, nás vyrušuje z oné „samozřejmosti“ života. Smrt nám udává smysl našeho života i strachy, radosti – zkrátka spoluvytváří náš život. Víme, že zemřeme a že zemřít musíme, to je to, co nás děsí, ono neznámé, nejistota, nevědomost. Díky tomu si vytváříme či nevytváříme vztah ke světu, k sobě, k lidem, ke svému konání (Haškovcová, 1975). Všichni jednou musíme zemřít. Je to pro všechny spravedlivá akce,

kteřou nám opravdu ušetřít život sám. Je to zasloužené pro všechny, zároveň ne pro všechny už tak potěšující (Duffack, 2007).

Existuje model dvojího způsobu zvládnání smrti – **obrané strategie** a **strategie konfrontace**. Oba modely souvisí s naším prožíváním života. Obranná strategie je charakteristická utíkáním od bolesti a nebezpečí, straněním se starostí. Zahrnuje copingové strategie (popsané v podkapitole 4.3). Strategie konfrontace je spojena s tím, že člověk jde naplno do rizika, většinou vytrvale sleduje důležité cíle, ať už v rodině nebo v pracovním životě, tudíž je ochoten podstupovat rizika, jelikož je motivován něčím, za co stojí i zemřít (Wong a Tomer, 2011).

5.1 Sebevražda

Samostatnou kapitolou je smrt, kterou si jedinec způsobí sám, dobrovolně, s vědomím ukončit dosavadní život – sebevraždou (zvláštním případem je neúmyslná, která se nazývá sebezabití) (Haškovcová, 2000).

Sebevražda nebo taktěž „*suicidum*“ je popisována jako akt s následkem smrti, čímž smrt je způsobena vědomě a s intencí vzít si život. Tato definice naráží na zmíněnou úmyslnou a neúmyslnou smrt, proto Stengel (in Koutek a Kocourková, 2003, 29-30) navrhl sebevraždu definovat jakožto „*každý záměrný sebepoškozující akt, při němž osoba, která se ho dopouští, nemůže být jistá, zda jej přežije.*“

Bilanční sebevražda – je sebevražda, kdy jedinec dojde k závěru, že stávající situace je pro budoucí žití již neúnosná. Jako bilanční sebevraždu můžeme v případě vojenství chápat např. sebezastřelení vojáka po prohrané bitvě. Těmto aktům je velmi podobná tzv. **biická sebevražda**, kdy je jedinec duševně v normálním rozpoložení, ale dojde k sebevraždě na základě motivů z vnější reality.

Zkratkovité suicidální jednání – je to aktivita, při níž člověk, jak už vychází z názvu, jedná zkratkovitě. Zkratkovité jednání míří hned, bez přemýšlení přímo k cíli. Takové zkratkovité jednání by se u vojáka mohlo projevit např. při rozpadu partnerství na misi. Voják by se bezesmyslně hřnul, aniž by mu byl udělen rozkaz, do nebezpečných úkolů. Neuvědomil by si, že se tím ohrožuje na životě a život svých kolegů, ale že se tímto ani nic nevyřeší, ba naopak to může jít destruktivním směrem. Suicidální zkratkovité jednání je přesně v tomhle duchu a probíhá stejným způsobem (Koutek a Kocourková, 2003).

Vymětal ve své knize (2003) popsal tři komponenty, které signalizuje jedinec, který má tendenci k sebevražednému jednání. Kombinace těchto tří komponent se vyznačuje následovně:

1. Zúžení subjektivního prostoru

- Jedinec se ochuzuje o prožívání svých ctností a hodnot, v rámci mezilidských vztahů se začíná uzavírat a zájmy, které měl dříve rád, mu nepřináší žádné uspokojení. Jedinec je pocitově uzavřen a nachází se v pomyslném kruhu. Objevuje se negativní ladění a dotyčná osoba je lhostejná a „slepá“ ke svým příležitostem a možnostem.

2. Potlačovaná a proti sobě zaměřená agresivita

- Člověk vidí „kámen úrazu“ hlavně sám v sobě. Jsou zde přítomny pocity viny a sebeobviňování. Za vše špatné může on, ať je jakkoliv blízko (ne)reality a pravdy, pořád je to v něm, on je ta příčina všeho špatného.

3. Sebevražedné fantazie

- Jsou charakteristické intenzivním představováním své vlastní smrti a přemýšlení o ukončení svého života.

Vědci učinili výzkum ve Fort Carson v Coloradu, kde se zeptali 72 vojáků, proč se pokusili o sebevraždu. Měli na výběr z 33 důvodů, ale všichni vojáci zmiňovali jeden konkrétní důvod, a to byla ***touha po ukončení intenzivního emocionálního strádání***. Craig Bryan, spoluautor studie Národního centra pro „Veterans Studies“ na Univerzitě v Utahu se k tomu vyjádřil takto: „*Toto je skutečně první studie, která poskytuje vědecká data, která tvrdí, že hlavním důvodem..., proč se tito chlapi pokoušejí zabít, je to, že trpí intenzivním psychickým utrpením a bolestí.*“

Vědci, kteří se zajímají o vojenské prostředí a armádu, po letech randomizovaných studií na téma smrti a sebevražd v armádě, které nebývá tolik zkoumáno a není mu věnováno tolik pozornosti, tvrdí, že se začíná více objasňovat a vycházet na povrch několik ověřených výsledků. Analýza vytvořená v Pentagonu ukázala, že míra sebevražd napříč armádou byla nejvyšší u vojáků, kteří byli rozvedeni či odloučeni od partnerky na rozdíl od vojáků, kteří

byli svobodní. Jednalo se až o **24 %** více sebevražd u rozvedených a odloučených vojáků (Military suicide research consortium, 2012).

Mezi vojáky americké armády se pokusy o sebevraždu zvýšily hlavně během nasazení v Iráku a Afghánistánu (Ursano a kol., 2015). Válečné povolání ovlivňuje riziko sebevražd (Kessler a kol., 2015). Není ale známo, zda je zvýšené riziko sebevražd, napříč armádou spojeno s předchozími sebevraždami nebo tendencemi k nim. Malé vojenské jednotky se vyznačují sdílenou kulturou, soudržností, což může narušovat pohodu vojáků a je možné, že předchozí sebevraždy v menších vojenských jednotkách mají větší vliv na potencionální riziko mezi členy jednotky (Ursano a kol., 2017).

Prevence sebevražd v České republice v podstatě neexistuje. Významnou roli u nás hrají psychiatrické léčebny s jejich odborníky – psychology a psychiatry. Dále jsou to krizová centra a linky důvěry, avšak není k dispozici služba, která by byla konkrétně zaměřená na prevenci sebevražedného chování a jednání. Preventivní intervence, ať už v tématech sebevražd, závislostech a dalšího, jsou pro nás velmi vzácné, i přes doporučení Evropské unie a Světové zdravotnické organizace chybí politický dokument, který by tuto oblast upravoval (World Health Organization).

6 Postoj

„*Postoj (attitude) je sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama; postoje jsou součástí osobnosti, souvisí se sklony a zájmy osobnosti, předurčují znání, chápání, myšlení a citění.*“ (Hartl a Hartlová, 2015, 442).

Postoje mají funkci **poznávací** (zkušenosti), **instrumentální** (zisky a ztráty, Katz hovořil o odměnách a trestech), **výraz hodnot** (člověk tím sděluje, že je držitelem hodnot), **sociální adjustace** (zprostředkuje mezilidské vztahy), **funkce sebeobranná** (uchovává sebeobraz, prevence proti hrozbám, vyhoření, snadnější zvládnutí konfliktů). Postojové funkce nejsou oddělené jednotky, spolupracují a prolínají se, tvoří tzv. **postojový systém** (Výrost a Slaměnik, 2008).

V této kapitole budou popsány postoje ke smrti a strach ze smrti, které jsou klíčovými tématy této bakalářské práce.

6.1 Postoje ke smrti

Psychologický zájem, o postoj ke smrti, se stal zajímavým tématem až v roce 1950 s výzkumem Feifela. Byl to první psycholog, který provedl empirickou studii o postojích ke smrti u starších lidí. Byl zaměřen na geriatrickou a mentálně nemocnou populaci i přes to, že se hrstka studií ohledně postoje ke smrti objevila již před touto dobou. V polovině 60. let začal rostoucí zájem veřejnosti ohledně tématu smrti. K intenzivní publikaci takových literárních prací začal až v polovině 70. let minulého století, až po prvních dostupných materiálech pro posouzení strachu ze smrti (Collett a Lester, 1969; Lester, 1967b, in Neimeyer, Wittkowski a Moser, 2004).

Feifelův výzkum neměl standardizovaný způsob hodnocení. Vymyslel si sadu rozhovorů se 40 americkými veterány z první světové války a jejich pohledu na smrt. Na základě výzkumu mu vyšlo, že skupina se rovnoměrně rozdělovala na pohled jako „*konec života*“ a „*vstupem na onen svět*“, zatímco někteří z nich to vnímali primárně jako „*osvobození od bolesti*“. Na otázku „*preference způsobu smrti*“ jeho respondenti odpovídali „*smrt ve spánku*“. Co se týkalo „*přemýšlení nad tématem smrti*“ - 48% odpovědělo „*příležitostně*“ a nebo „*vzácně*“ odpovědělo 32%. Psycholog Feifel se svých respondentů ptal přímo na jejich vlastní strach a obavy ze smrti. Účastníci se přikláněli k názoru, že strach ze smrti roste se stářím, když byli žádáni, aby popsali, kdy se lidé začínají „*obecně*“ bát smrti. Na základě tohoto zjištění se ve svých pozdějších studiích věnoval vztahu věku a úzkosti ze smrti na odlišných „*úrovních*“ vědomí. U obou úrovní „*vědomých*“ a „*fantazijních*“ starší

účastníci projevovali mnohem menší míru strachu ze smrti než lidé ve středním nebo mladším věku (Feifel a Branscomb, 1973, in Neimeyer, Wittkowski a Moser, 2004).

U výsledků Feifelova výzkumu je třeba brát v úvahu, že se jednalo o neobvyklý vzorek lidí (vzorek zahrnoval heterogenní skupinu „rizikových mužů“ – často uživatelé drog, zástupci šerifů apod.). Nicméně stále jeho výsledky z výzkumu ukazují, že stáří nemusí být nutně faktor osobního strachu ze smrti. Realita je taková, že starší lidé mohou vykazovat nižší úroveň strachu v porovnání s mladší populací (Neimeyer, Wittkowski a Moser, 2004).

Obecně postoj ke smrti dělíme na tři základní položky, což je **citový vztah**, **kognitivní složka** a z toho vyplývající **chování**:

- **Citový vztah** ke smrti je vyjadřován negativně zabarvenými emocemi, a to strachem a úzkostí z ní, vzácně se vyskytuje u lidí jiná emoce, jako např. rezignace či apatie. Pokud osoba hodnotí smrt jako žádoucí událost, nepatří to mezi obvyklé jevy napříč populací. Takový postoj se každopádně může objevovat u lidí v souvislosti, že smrt je pro ně určité vykoupení od nadměrné vnitřní bolesti a utrpení anebo je to obecně negativní vnitřní bilance.
- **Kognitivní složka** zahrnuje povědomí o svém umírání a přicházející smrti. Řadí se sem i zkušenost se smrtí.
- **Chování** bývá ovlivňováno našimi emocemi. Člověk se k umírajícím lidem, chová tak, aby se téhle skutečnosti vyhnul, ať už fakticky či symbolicky.

Mezi jednotlivými složkami může probíhat určitý rozpor, např. mezi kognitivní a citovou složkou. Člověk může smrt „přijímat“, bere ji jako logickou, chápe, že je to nevyhnutelné a čeká to na každého, ale na emocionální úrovni to popírá. Naše osobnostní zralost a integrita se projeví na připravenosti a přijetím vlastní smrtelnosti (Vojtěchovský, 1994, in Vágnerová, 2007). Vágnerová (2007) strach nevztahuje pouze k procesu umírání, ale i k utrpení, které může umírání přinést. Může to být také strach ze ztráty autonomie, pocitu bezmoci. Tím se poukazuje na strach jako na pocit ztráty kontroly nad svým já. Nejde tedy o strach, vztahující se ke smrti. Dle Junga (1994, in Vágnerová, 2007, s. 430) „*prožije druhou polovinu života smysluplně jen ten, kdo akceptuje jeho konečnost, tj. smrt.*“

Proměna vztahu k naší smrtelnosti „pozitivnějším směrem“, vědění naší konečnosti, vlastnit v sobě onen „kladný“ vztah s akceptací, vede k vážení si času samotného, tedy nás

to vede k odpovědnějšímu způsobu a vedení života. Člověk vidí své možnosti a potenciál – a v tom nejlepším případě jej naplňuje (Vymětal, 2003). Pro jedince s filozofickým duchem může být smrtelnost inspirací, aby velmi striktně pojal onu zodpovědnost za žití, za každý čin a okamžik, chytil každou příležitost něco vykonat, vytvořit, udělat, poznat a procítit (Říčan, 2004).

6.2 Strach ze smrti

Strach ze smrti může podmiňovat a zesilovat naše reakce na vnímání hrozeb negativním směrem (Holbrook, Sousa a Hahn-Holbrook, 2011) zvyšovat materialistické chování a tužby (Kasser a Sheldon, 2000) a měnit dosavadní životní hodnoty a naše budoucí zaměření (Russell a Russell, 2021).

Náš strach ze smrti závisí na několika faktorech (Niemeyer a Werth, 2005, in Vágnerová, 2007):

1. Strach ze smrti je ovlivněn našim **věkem**. Postoj ke smrti je u každého jiný, ale obecně lze říci, že s rostoucím věkem strach ze smrti ubývá.
2. Je rozdíl mezi **muži a ženami**. Zřejmě se ne nadarmo říká, že muži jsou z Marsu a ženy z Venuše. Ženy se smrti bojí méně než muži a jednodušeji se s vizí smrti vyrovnávají. Je dost možné, že to má souvislost s tím, že běžně ženy více mluví o svých postojích, náladách a pocitech, a tím dokážou o smrti otevřeněji mluvit a hledat v oné situaci podporu a oporu ve svých blízkých přátelích nebo rodině. Muži se s tématem smrti vypořádávají rozdílně. Často ji popírají, nechťejí o tom mluvit. Problémem může být neochota mluvit s ostatními o svých pocitech. Power a Smith (2008) poukázali na to, že pohlaví není stoprocentním prediktorem naší úrovně strachu ze smrti, musí se brát v potaz další faktory. Tímto faktorem je například víra.
3. **Osobnostní vlastnosti a vnitřní ladění** mají velký význam v našem strachu ze smrti. Pozitivnější ladění člověka napomáhá k lepšímu vypořádání se a přijetí smrti, ale také posiluje hledání smyslu života.
4. **Momentální těžkosti v životě**. To, s čím se dnes vypořádáváme a co řešíme, může být aktuálně důvodem či ve větší míře ovlivnit náš pohled na smrt, např. starší lidé, kteří pobývají v domově důchodců, vyjadřují častěji potřebu zemřít než důchodci,

mající vlastní domácnost. Může to být spojeno se subjektivním pocitem vlastní soběstačnosti a fyzické i psychické síly (Hájková, 1998, in Vágnerová, 2007).

5. **Ustálení hodnot, ctností a identifikace s životní filozofií snižuje strach ze smrti**
Klíčovou roli, související se smrtí, zde hraje víra. Víra je důležitým faktorem při řešení existenciálních témat (Dezzuter a kol., 2009). Věřící lidé se oproti nevěřícím bojí méně smrti a snadněji ji přijímají. Smrt pro ně neznamena konec. Pro některé jedince je to začátek něčeho nového.

„Několik badatelů se pokusilo zkoumat nevědomé obavy ze smrti. Feifel a jeho spolupracovníci definovali tři úrovně obav:

1. **Vědomá** (měřeno skórováním odpovědí na otázku „Bojíte se své vlastní smrti?“)
2. **Fantazijní** (měřeno kódováním kladnosti a zápornosti reakce na podnět „Jaké představy nebo obrazy se vám vybaví, když pomyslíte na vlastní smrt?“)
3. **Podprahové vědomí** (měřeno průměrnou reakční dobou na slova o smrti při slovně - asociačním testu a barevně-slovním interferenčním testu).

Výzkumníci zjistili, že obavy ze smrti se na každé z těchto úrovní velmi liší. Na vědomé úrovni velká většina (přes 70 %) lidí strach ze smrti popřela. Na fantazijní úrovni 27 % strach popřelo, 62 % odpovědělo nejednoznačně a 11 % vykazovalo silné známky úzkosti ze smrti. Na podvědomé úrovni většina subjektů vykazovala známky značné averze ke smrti. Hlavním rozdílem mezi normálními, neurotiky a psychotiky bylo to, že psychotičtí lidé projevovali větší celkovou úzkost ze smrti než ostatní. Na více vědomých hladinách vnímali starší lidé a více nábožensky založení lidé smrt docela pozitivně, ale úzkosti podléhali na úrovni instinktivní. Přestože tyto výzkumy používají hrubých nástrojů, poukazují nicméně na nutnost zkoumat obavy ze smrti na různých úrovních vědomí.“ (Yalom, 2006, 62–63).

Věc, která je považována za nejdůležitější při boji se strachem ze smrti, je vyrovnání se s ní a přijmout ji, smrt je a bude mezi námi. Je to ta z nejrealističtějších věcí, k čemuž se můžeme jako živoucí bytosti dopracovat (Kübler-Rossová, 1994).

I Petr Krčmář, bývalý velitel působící pro již zaniklé speciální operace – Special Operations Group (zkratka SOG), který byl v Afghánistánu rok, a to konkrétně v jižní provincii Hílmad, v rozhovoru pro *natoaktual.cz* (20 ledna v roce 2009) zmínil, že se dostal

do situací během mise, kdy si sám řekl „*Proboha, já ještě nechci umřít.*“ Dle slov Krčmáře má strach ze smrti každý normální člověk.

7 Spiritualita a její význam u postojů a akceptace smrti

„Onen ‚zážitek světla‘ prosvětlí lidský život navždy.“

Raymond A. Moody (1991)

Význam slova spiritualita je těžko definovatelný, každý si pod tím představí něco jiného, každý vnímá něco jiného. Pro někoho, včetně mě, je spiritualita spojení s přírodou, dotknutí se naší Matičky Země, soulad a akceptace zvířecích bytostí. Pro někoho je spiritualita svázána s něčím vyšším, ať už se to pojmenovává jakkoliv – Bohem, Vesmírem, Anděly.

Říčan (2002) popisuje ve své knize spiritualitu jako komponentu funkční struktury naší osobnosti. Je to součást našich motivů, postojů, názorů a emocí. Tvoří jádro našeho já, identitu a přikládá význam našemu životnímu smyslu. Když bychom se to podívali z Maslowové pyramidy potřeb spiritualita by seděla na jejím vrcholu. Z toho důvodu je spiritualita neodmyslitelnou součástí a aspektem, skrze niž můžeme diagnostikovat a poznávat bytosti, výchovu a různé styly psychoterapie. Nepřítomnost jakékoliv formy spirituality může mít za následek nezralost nebo dezintegraci naší osobnosti. Výzkumy ukazují, že spiritualita je důležitým psychohygienickým faktorem.

Spiritualitu dělíme na spiritualitu „náboženskou“ a „nenáboženskou“. Být nábožensky spirituální znamená zastávat tři pilíře víry:

1. Vědomí existence Boha
2. Existence posmrtného života s Bohem
3. Hodnota modlitby jako prostředek komunikace s Bohem

Zkrátka pojetí náboženské spirituality znamená ztotožnit se s Bohem, který je všemocný a vševědoucí (Cicirelli, 2004). Nenáboženská spiritualita je vrcholný zážitek, symbióza, která nastane, když se člověk ztotožní s něčím nebo někým „mocnějším“ než je on sám. Jestliže je člověk motivován náboženskou spiritualitou, je pro něj důležité žít život, který Bůh očekává, aby žil dle nejvyšších ctností, dle zákonitostí, aby mohl žít v nebi po boku Boha po skončení svého života na Zemi. Pokud je motivován nenáboženskou spiritualitou, často jsou intence chování mířeny na současnost, a to na nejlepší stav existence na „teď a tady“ a zároveň na naši budoucnost. Zažít všemožné, okusit, ochutnat a objevit, žít s elánem v žilách a prožít „vše“, co nám „osud“ nabídne, než náš čas dojde ke

konci. Zároveň jsou jedinci s nenáboženskou spiritualitou pro všechny možnosti, jak prodloužit život na Zemi (Cicirelli, 2011).

Mnoho autorů poukazuje na důležitou roli religiozity jakožto způsobu, jak se lidé vyrovnávají s obavami ze smrti. Proč religiozita představuje tak významného „rozhodčího“ nabízí mnoho důvodů. Jedním z nich je, že nabízí lidem odpovědi na existenciální otázky, které souvisí se smrtelností, a i s životem po smrti. Nabízí nám kontrolu a určitou formu jistoty. I Frankl (1997, in Dezutter a Soenens a Luyckx, a kol., 2008) popisuje existenciální krizi, s kterou se jedinec setká s vědomím o nevyhnutelnosti smrti, což člověka přiměje najít si smysl života – zde Frankl považuje duchovní víru za nejlepší způsob, jak dát životu smysl.

Časopis *Military Medicine* spiritualitu popsal jako jeden z nejdůležitějších aspektů multidimenzionálního modelu Total Force Fitness Americké armády (Jonas a kol., 2010).

Proběhl výzkum, který se zaměřil na ugandské vojáky, kteří bojovali v Demokratické republice Kongo (DRC) a v Jižním Súdánu. Závěrem bylo, že vojáci se s násilím, které zažili a s negativními zkušenostmi, vypořádávali pomocí své duchovní víry v Boha, věřili, že jejich přežití bylo důsledkem víry v Boha, síly zbraně a vojenských znalostí (Jang, 2019).

Wansink a Wansink (2013) se věnovali studii o významu spirituality / religiozity napříč vojenskými veterány, kteří se zúčastnili druhé světové války. Jednalo se o průzkum mezi 7500 veterány. Autoři zjistili, že návštěvnost kostela byla vyšší u veteránů, kteří čelili těžkému boji a měli negativní válečnou zkušenost, zatímco ti, kteří mluvili o pozitivní zkušenosti, navštěvovali kostel méně často.

8 České a zahraniční výzkumy zabývající se vojáky z povolání

Na závěr teoretické části věnujeme kapitolu výzkumům, které mají blízko výzkumu, který jsme realizovali. I přes důkladnou rešerši jsme nenalezli výzkum, který by se zabýval vojáky z povolání a vnímání konceptu smrti, ale nehledě na to, jsme vybrali podobné výzkumy, které mají k tomuto provedenému výzkumu nejbliže.

V diplomové práci Šibravové (2019) nalezneme výzkum, který se zaměřuje na změny u vojáků po misi. Šibravová (2019) se zaměřuje na změny postoje, názorů a hodnot. Výsledky tohoto výzkumu jsou velmi zajímavé, ukázalo se, že kontakt s místní kulturou umožnil vojákům přehodnotit jejich postoje. Skutečnost, kterou si zažili, byla iniciátorem k větší vděčnosti směrem k naší české kultuře a všeho, co nám blahobyt a žití v České republice přináší. Vojáci zmiňovali, že vděčnost přicházela k věcem, které dříve vnímali jako samozřejmost. Jednalo se o rozmanitost jídla, tekoucí vodu v kohoutku a míru bezpečí.

Karašinský (2014) se zaměřoval na zahraniční misi, jakožto zátěžovou situaci v životě vojáka. I v tomto výzkumu Karašinský našel změny u svých respondentů. Týkaly se především hodnot. Více si vojáci začali vážit a užívat života. Taktéž se ukázalo, že u participantů ve výzkumu docházelo ke snížení vnímání rizik. Na misi se zadaptovali na krizové prostředí, tudíž se vcelku rychle změnila negativní prožitky na potencionálně nebezpečné prostředí na prožitky neutrálního rázu.

Výzkum Bonelliho a Koeniga (2013) se zaměřil na zjišťování vlivu spirituality na výskyt sebevražedných myšlenek. Z výzkumu jim vyšlo, že spiritualita měla opravdu vliv na menší výskyt suicidálních myšlenek, taktéž našli souvislosti mezi spiritualitou a lepší duševní pohodou. I ve výzkumu Ganocyho a kol., (2016) zkoumali spiritualitu na randomizovaném vzorku Ohio Army National. Výzkum prováděli kvantitativně pomocí duchovní škály blahobytu pro zkoumání duchovní pohody, sebevražedných myšlenek nebo chování, posttraumatické stresové poruchy, depresí a požívání více alkoholu. Na vzorku členů z Ohio Army National odhalili, že vyšší spiritualita byla spojena s nižší úrovní duševní nepohody a taky byla spojena s menším výskytem sebevražedných myšlenek.

Van den Berg a Soeters (2009) provedli studii, která se zabývala vlivem skutečného ohrožení smrtí na sebepojetí vojáků a jejich akceptaci k riziku umírání, taktéž se zabývala vlivem na jejich výkon, motivaci a vnímaného poslání na misi. Tato studie byla provedena v roce 2004 mezi vojáky, kteří byli nasazeni u holandských stabilizačních sil v Iráku. Van den Berg a Soeters zjistili, že vyšší akceptace rizika úmrtí je v souladu s větší vnitřní

motivací a ochotou pomáhat, vyjadřovali i vyšší identifikaci s ostatními vojáky. Van den Berg a Soeters (2009) tvrdí, že přijímání rizik v misi a přijetí umírání souvisí s větší důvěrou v sebe sama a s ostatními vojáky, se kterými je voják nasazen.

EMPIRICKÁ ČÁST

9 Výzkumný problém

Dle Miovského (2006) je definování výzkumného problému velmi důležité, jelikož nám udává směr, jak výzkum bude dále pokračovat. Strauss a Corbinová (1999) zmiňují, že ať už naše rozhodnutí bude jakékoliv, je podstatné mít na paměti, že se budeme zvoleným problémem zabývat podstatně delší dobu, proto je dobré, aby to bylo něco, co v nás vyvolává zájem.

Z poznatků, zmíněných v teoretické části bakalářské práce, vyplývá, že vojáci se musí umět vypořádávat s mnohými psychickými stresory a fyzickou zátěží. Navzdory mému aktivnímu zájmu o toto téma jsem po důkladné rešerši nenalezla dostatek výzkumů a vědeckých podkladů, které by se tématem vnímání smrti u vojáků, zabývali. Snaha o pochopení této problematiky, je konkrétně pro českou populaci, velmi komplikovaná, neboť samotné téma smrti je stále tabuizované a dostat se do kontaktu s vojáky, kteří byli na misi a mají zkušenost se smrtí, je velmi obtížné.

9.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

V důsledku dané problematiky byl následně stanoven výzkumný cíl. Primárním cílem této práce bylo zjistit, **jak příslušníci Armády České republiky subjektivně vnímají a akceptují pojetí smrti.**

Po stanovení výzkumného cíle byly stanoveny výzkumné otázky. Na základě zvoleného způsobu práce s daty, tzv. **Interpretativní fenomenologickou analýzou**, byly formulovány výzkumné otázky.

Výzkumné otázky v Interpretativní fenomenologické analýze jsou zaměřené na porozumění zkušenosti individua, explorují, nikoliv objasňují (Smith a Osborn, 2003, in Říháček, Čermák a Hytych a kol., 2013). Výzkumné otázky zní následovně:

- Výzkumná ot. č.1: ***Jak vojáci vnímají, na základně svých zkušeností ze zahraniční mise, koncept smrti?***
- Výzkumná ot. č.2: ***Jak vojáci vnímali smrt před misí?***
- Výzkumná ot. č.3: ***Jak se změnilo vnímání vlastního života po návratu ze zahraniční mise?***
- Výzkumná ot. č. 4: ***Jak mají postavené hodnoty po prodělané zkušenosti z mise?***

10 Metodologie výzkumu

Záměrem této kapitoly je popsat a čtenáři vysvětlit, jak byl výzkum bakalářské práce zrealizován. Pro pochopení je třeba zmínit metodologický přístup a typ výzkumu, dále popsat a vymezit, jakým způsobem byli vybíráni participanti, kteří disponovali ve výzkumu a taktéž objasnit způsob získávání dat. Popsána je metoda zpracování a analýza dat. Jelikož předmětem výzkumu je citlivé téma, je má bakalářská práce doplněna o kapitolu etiky výzkumu.

10.1 Metodologický přístup a typ výzkumu

Výzkum, v návaznosti na stanovený cíl a výzkumné otázky, byl realizován skrze **kvalitativní přístup**. U výzkumu, který je proveden v rámci kvalitativního přístupu, je důležité vědět, *kdo* provádí výzkum, *východí stanoviska*, za jakým *účelem* se výzkum realizuje a *jak* byla provedena analýza dat. Na základě toho se posuzuje kvalita výzkumu, přičemž předmětem zájmu není osobnost autora výzkumu, ale jeho způsob argumentace (Švaříček a Šedřová a kol., 2007). Podle Strausse a Corbinové (1999, 11) kvalitativní přístup umožňuje „*odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem*“.

Kvalitativní přístup se vyznačuje snahou o celostní pochopení problematiky za přirozených podmínek s ohledem na kontext. Cílem je pochopení žité zkušenosti jedince, způsob, jakým jedinci vnímají svoji životní realitu a prožitou zkušenost, jaký význam přisuzují svým prožitkům (Čermák a Kostínková, 2013).

K volbě kvalitativního přístupu jsem dospěla skrze téma, kterým se zabývám. Jedná se o citlivé téma, komunikace o smrti nebývá častým tématem každodenní komunikace. Mým záměrem bylo zajistit participantům co nejbezpečnější a důvěrnou atmosféru a možnost se vyjádřit, což mi kvalitativní přístup umožnil. Taktéž kvalitativní přístup poskytuje výzkumníkovi, aby se věnoval jednotlivým participantům více do hloubky. Je kladen důraz na jedinečnost a originalitu, tudíž výsledky nemohou být zobecněny, jak tomu je u kvantitativního přístupu.

Typ výzkumu této bakalářské práce je **případová studie**. Miovský (2006) popisuje případovou studii jako studii, kde v centru zájmu stojí jasně ohraničený případ, jako např. osoba či organizace. Podstatné je to, že objektem našeho zájmu je **případ**. **Případová studie** se vyznačuje zejména úsilím o popis konkrétních životních událostí všech participantů ve výzkumu. V mém zájmu, v rámci bakalářské práce, stojí vojáci z povolání, kteří absolvovali

výjezd na misi a jejich vnímání smrti. Jelikož se do výzkumu zapojilo šest vojáků, mluvíme o tzv. **vícepřípadové studii**.

10.2 Výzkumný soubor

Výzkumu se účastnilo celkem šest vojáků, z nichž dva byli na misi jednou a čtyři byli na misi dvakrát. Participantů byli vybráni metodou **prostého záměrného (účelového) výběru**. Miovský (2006) prostý záměrný výběr popisuje jako nejjednodušší metodu záměrného výběru. Prostý záměrný výběr spočívá v tom, že vybíráme mezi účastníky, kteří musí splňovat naše kritéria, či jejich soubor. Je to participant, který je pro výzkum vhodný a zároveň s účastí ve výzkumu souhlasí. Tato metoda se využívá zejména v případech, kdy se nejedná o velký soubor. V kombinaci s touto metodou jsem rovněž dále využila **metodu sněhové koule**, kdy jsem na základě kontaktu s jedním z vojáků získala kontakt na dalšího participanta.

Při tvoření výzkumného designu byly stanoveny podmínky pro zařazování participantů. Ze začátku bylo mým záměrem sestavit skupinu ze tří mužů a tří žen. Po zvážení dostupnosti kontaktů se jednalo o homogenní vzorek: šest mužů, vojáku z povolání, kteří byli z různých vojenských útvarů. Z důvodu zachování anonymity nebudou vojenské útvary zmíněny.

Je obtížné sehnat ženu, vojákyni z povolání, která absolvovala misi. Zároveň se zřídka v rámci jednotlivých útvarů, konkrétně na bojovém útvaru, vyskytne žena, a to hlavně kvůli náročným fyzickým přijímacím podmínkám.

Podmínky pro výběr participantů do výzkumu byly stanoveny následovně:

Podmínka č.1: Voják absolvoval alespoň jednu misi.

Podmínka č.2: Pozice, kterou voják na misi zastával, byla potencionálně nebezpečná a hrozilo mu větší nebezpečí (přestřelka, ohrožení na životě či zranění atd.).

Než došlo k prvnímu setkání, bylo zjištěno, zda voják splňuje podmínky, a to telefonickou komunikací.

Níže přikládám tabulku (tabulka č.1) s výčtem mých participantů. Zahrnuje obecné informace a základní charakteristiky výzkumného souboru.

	Věk	Počet misí	Pozice na misi
Participant č.1:	32	2	Pracovník na štábu, jednotka byla malá, účastnil se operací s bojovými funkcemi, velitel družstva
Participant č.2:	29	1	Střelec
Participant č.3:	35	2	Velitel družstva, zást.velitele čety, velitel týmu CPT: (close protection team).
Participant č.4:	30	1	Zpravodajec na četě
Participant č.5:	29	2	Velitel družstva, zást.velitele družstva
Participant č.6:	40	2	Velitel družstva, podpora ambasády

Tabulka č.1: Základní charakteristiky participantů

10.3 Realizace výzkumného šetření

Participanti byli před samotným výzkumem nejdříve seznámeni s cíli výzkumu. Byli informováni, že se jedná o dobrovolnou účast, s možností kdykoliv z výzkumu odstoupit. Byli požádáni o podepsání **informovaného souhlasu** (viz příloha č. 3). Rozhovory probíhaly v různém prostředí a na rozdílných místech. Všechny rozhovory byly realizovány v menších kavárnách, kde nebylo moc lidí, z důvodu soukromí a sdělování důvěrných a citlivých informací.

S participanty jsem se po skončení rozhovoru domluvila, že je možnost zpětného oslovení respondentů.

10.4 Metoda získávání dat

Jako metoda získávání dat, byl vybrán **rozhovor**, konkrétně **polostrukurovaný rozhovor**. Polostrukurovaný rozhovor byl zvolen, jelikož je to vhodný kompromis mezi nestrukurovaným (příliš rozvolněná struktura) a strukurovaným (přesná struktura) rozhovorem. Polostrukurovaný rozhovor dává respondentovi příležitost, aby vyjádřil všechny své myšlenky a pocity. Zároveň je rozhovor stále veden v požadavcích konkrétního výzkumu. Miovský (2006) o polostrukurovaném rozhovoru píše, že se jedná o jeden z nejčastěji vybíraných kvalitativních rozhovorů. Dává možnost se doptávat v průběhu rozhovoru, kdy se nemusíme striktně držet svých, předem daných, otázek – jako je tomu u strukurovaného rozhovoru.

Přidružená metoda k rozhovoru je **pozorování**. Umožňuje nám, kromě výpovědi participanta, získat další informace prostřednictvím neverbální chování – jak reaguje na otázky a daná témata (nervozita, úsměv, pláč). Pozorování zde není hlavním zdrojem získávání informací, ale pomáhá k pochopení celkového kontextu.

Před zahájením výzkumu byla prvotně provedena pilotní studie. Miovský (2006) považuje pilotní studii, jako nástroj ke zjištění, zda jsme zvolili vhodné metody pro náš výzkum. Proběhla pouze jedna pilotní studie, která nebyla zahrnuta do analýzy, díky níž jsem si zaznamenala různé nedostatky a způsob, jak byly kladeny otázky, srozumitelnost otázek a lepší představa o délce rozhovoru. Některé otázky byly následně po pilotní studii vymazány a následně nahrazeny jinými. Seznam otázek byl sestaven tak, abychom získali potřebné informace pro výzkumné otázky. Rozhovor byl sestaven ze 17 otázek a dalších navazujících podotázek, které byly položeny jen dle kontextu a průběhu rozhovoru (osnova rozhovoru je v příloze č. 4).

Než se začalo s rozhovorem, byli participanti informováni o cílech výzkumu a jejich právech (viz *Etika výzkumu*). Rozhovor, byl po souhlasu nahráván na diktafon skrze mobilní prostředek. Sběr dat probíhal v rozmezí červenec – září roku 2021 a vždy po dobu od 30 min – 120 min. Rozhovory byly uskutečňovány v kavárnách, které si zvolili participanty.

10.5 Etika výzkumu

Před zahájením rozhovorů byla, prostřednictvím technologie, participantům zaslána zpráva o průběhu a hlavních cílech výzkumu. Po získání jejich souhlasu bylo dohodnuto setkání na místě s ohledem na jejich preference.

Před každým rozhovorem jsem obeznámila participanty o průběhu rozhovoru, o jeho dobrovolnosti, možnosti kdykoliv odstoupit a o etických zásadách výzkumu. V případě souhlasu byl respondenty podepsán informovaný souhlas (příloha č. 3). Než se přešlo přímo k otázkám, vedla jsem s účastníky výzkumu krátkou konverzaci, která měla nastolit větší důvěru mezi námi a pozitivnější atmosféru.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon v mobilním telefonu. Následně v průběhu přepisu byly odstraněny identifikační údaje, místa a také byla pozměněna jména, která byla v rámci zachování anonymity změněna na fiktivní jméno.

Miovský (2006) zmiňuje, abychom se vyvarovali vystavování participantů jakékoliv psychické nebo fyzické újmě. Tímto pravidlem jsem se řídila, jelikož jsem si uvědomovala, jak je téma smrti citlivé pro spoustu lidí, vojáky nevyjímaje, tudíž jsem participanty nenutila ke komunikaci nebo sdělování informací. Zároveň je voják z povolání specifický v tom, že některé informace podléhají utajení, což znamená, že účastníkům výzkumu nedělalo problém o určitých tématech mluvit, ale nebylo jim to dovoleno z pracovních důvodů. I přes to rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře.

Jako vyjádření vděku byla participantům věnována odměna v podobě kávy nebo čokolády.

10.6 Metoda zpracování a analýzy dat

Při získávání dat, ve formě audionahrávky, došlo k přímé transkripci. V souladu s pravidly IPA byly zaznamenávány přesné formulace a výpovědi účastníka, včetně neverbálních projevů: odmlk, pláče, smíchu nebo i nedokončených vět. Jak zmiňuje Smith a kol., (2009, in Čermák a Kostínková, 2013) doslovný přepis v IPA je důležitý, jak obsah i ony neverbální doprovody, ale stále jen v takové míře, abychom se v tom orientovali. Práce

s daty probíhala v *Atlas.ti 9.1*, za použití občasných poznámek ve formě „tužka-papír“. Elektronická forma mi umožňovala se lépe a jednodušeji orientovat.

Při postupu v analytické části jsem se opírala o materiály od Řiháček, Čermák a Hytych (2013) z elektronické knihy *„Kvalitativní analýza: čtyři přístupy“* konkrétně úseku věnovanému *Interpretativní fenomenologické analýze* a postupovala následovně:

0) Reflexe (sebereflexe) výzkumníkovy zkušenosti s tématem

Před zahájením samostatného výzkumu jsem se snažila o sebereflexi vlastního vztahu k této tématice, a skrze to se dostat k uvědomění vlastních motivů, zjistit proč a dojít k pochopení. Byl proveden vnitřní dialog sám se sebou, který jsem si zapisovala do poznámek. Úryvek mé vlastní sebereflexe k tématu poskytuji v tabulce č. 2.

Na otázku, proč jsem si vybrala spojení témat armády a smrti, je velmi prostý. Vztah k ozbrojeným složkám v sobě chovám již od dětství. Je to pro mě symbol neskutečné síly, vytrvalosti, pokory, úcty a respektu. Vždy jsem ctíla velké válečníky z dob historie – samurajů, spartských válečníků. Z české historie jsem tíhla a skláněla čest vojákům z operace Anthropoid – „*My jsme Češi, my se nikdy nevzdáváme.*“ Nejen, že tato věta oživuje moji vlasteneckou krev, ale taky vnitřní odvalu. Proto jsem si vybrala téma armády. Velkou inspirací mi byl hlavně můj partner, sestra a její manžel. Všichni jsou to vojáci sloužící České republice, byť na různých útvarech a různých pozicích. I přes to mi to umožňuje, alespoň z menší části, nahlížet do jejich práce. Jejich vášeň a oddanost byla jedna z komponent jiskry zabývat se více tímto tématem.

Zároveň je pro mě přitažlivé téma smrti v kontextu armády. Všichni stojíme na tenkém ledě jménem život, ale voják je specifické povolání v tom, že smrt „může“ rozdávat. Zájem o obě tato témata se rozvinul v touhu nahlédnout „pod pokličku“ toho, jak dnešní válečníci vnímají smrt.

Tabulka č. 2 – Sebereflexe výzkumnice

1) Čtení a opakované čtení textu

Došlo k opakovanému pročitání dat a poslechnutí audionahrávky, aby došlo k rozvinutí „insider’s perspective“, díky čemuž se dokážeme více vcítit do respondentovy žité zkušenosti a podívat se na svět tak, jak se kouká náš participant. Dojde tak k většímu pochopení a ponoření se do případu.

2) Počáteční poznámky a komentáře

Tato fáze vyžaduje otevřenost výzkumníka k povaze dat – to znamená nezavrhnout nějaké části materiálů a také být schopný zabývat se detailem. Tato část nám umožňuje zachytit to, co je v textu důležité a zajímavé. V podstatě neexistují pravidla, na která bychom se při vytváření komentářů a kódování měli zaměřit. U tohoto výzkumu došlo ke komentování textu a vytváření konceptů již při prvním čtení (viz obrázek č.2 – prezentuje to levá strana obrázku)

3) Rozvíjení vznikajících témat

Tato fáze redukuje data skrze rodící se témata. Pracuje se již s poznámkami, které byly vytvořeny než se samotným přepisem textu. Účel této fáze je přetvořit poznámky do výstižných témat, která zachytí subjektivní zkušenost participanta. Je to pokus o detailnější zachycení žité zkušenosti účastníka. K názvům témat může být inspirací psychologická terminologie, která nám může pomoci výstižněji definovat. Jako názvy témat mohou být použity přímo citace nebo metafory participantů. V tomhle směru jde IPA ve stopách tematické analýzy (Brocki a Wearden, 2006, in Čermák a Kostínková, 2013), byť stále musíme mít na paměti hermeneutický kruh – část z celku je vázaná na celek a celek ve vztahu k části.

V tabulce č. 3 prezentuji, jak byl text postupně rozvíjen do jednotlivých témat. Přesněji pravá strana, která je tučně vyznačena černým písmem.

<p>Participant hodnotí misi, jako prostředek zrání.</p> <p>Čím více zkušeností získával prostřednictvím mise, tím více si uvědomoval ty „malichernosti“ a „prkotiny“ každodenního běžného života.</p> <p>Mise mu umožnila náhled na stránku materialismu, není důležité být značkově oblečený, ale žít život, být člověkem.</p>	<p>Změnil se tvůj život po návratu z mise?</p> <p><i>„Určitě jo. Po každým tom návratu. Po každý tý fázi života, kdy člověk strávil venku tak.. nevím jestli je dospět dobrý slovo, ale minimálně jsem zrál. Čím víc jsem měl za sebou operací, tím víc jsem přestával řešit ty malichernosti a prkotiny dennodenního života.. jako jestli mám na sobě tričko za 5tis-6tis. A tady ty věci, na kterých někomu ještě záleží a víc jsem se zaměřil na to co dělá člověka člověkem a život životem, než abych řešil majetky a nějaký nemovitosti. A tydle ty hovadiny co byly, jsou a budou i bez nás. Spíš je to o tom, že jsem si sám chtěl užívat toho života a mít radost z toho, že prostě jsem.“</i></p>	<p>Osobnostní změny po misi</p> <p>Uvědomení</p> <p>Radost ze života</p>
---	---	---

Tabulka č. 3 Analytická práce s textem

4) Hledání souvislostí napříč tématy

Po komplexním zformulování témat následovalo mapování, vzájemné propojení a vyloučení těch, které se nevztahovaly k výzkumným otázkám. Zprvu jsem využívala metodu „tužka-papír“, kdy jsem si jednotlivá témata sepsala na papír a dle potřeby s tím manipulovala, vytvářela tematické shluky a různě propojovala, co s čím souviselo. Následně byl souhrn těchto poznámek zpracován pro jednotlivé individuální analýzy v programu Atlas.ti 9.1. Na ukázkou je grafické schéma umístěno v přílohách.

5) Analýza dalších případů

V této fázi se opakují procesy od 1-4, což znamená, že docházelo stejným způsobem ke zpracování dalších rozhovorů, samozřejmě s tím, že na jednotlivé individuální analýzy se pohlíželo nezávazně bez ohledu na výsledky předešlých individuálních analýz.

6) Hledání vzorců napříč tématy

V tomto bodě dochází ke kolektivní analýze a propojení všech rozhovorů, z nichž vyvstávají **společná témata**.

11 Prezentace výsledků

Tato kapitola je věnována výsledkům z výzkumu mé bakalářské práce. Budou zde představeni respondenti, jejich intence k výjezdu na misi a stručný popis průběhu na misi. Taktéž bude popsáno, co pro ně znamená být součástí armády. Dále tato kapitola bude sloužit k souhrnné analýze společných témat a v závěru odpovíme na výzkumné otázky na základě výpovědí našich respondentů.

11.1 Účastníci výzkumu

Tato podkapitola bude sloužit k seznámení s účastníky výzkumu, kdy se zaměříme na každého participanta zvlášť a budeme se věnovat stručné charakteristice každého z nich.

11.1.1 Respondent č.1 Lukáš

První rozhovor proběhl s Lukášem. Lukáš je 32letý muž, který je v armádě již 13. rokem. Lukáš má za sebou dvě mise a má v plánu uskutečnit výjezd na svou třetí misi. Před první misí rodinu neměl, v druhé již ano.

Prvotní intence u Lukáše vyjet na misi byla hlavně praxe a zúčastnění všeho toho co se učí na výcvicích a setkání se s tou realitou a nasbírání zkušeností. Lukáš hodnotil přípravu na misi jako velmi užitečnou, popisoval, že díky přípravě byli na různé situace dobře připraveni. Jediné, na co se až tak připravit nedalo, byl moment, kdy se poprvé dostal do kontaktu s mrtvým tělem: *„vlastně jednalo se o Afghánistánského příslušníka, kterého od tama odtahovali a teďka nás posílali do toho místa, kde ho zastřelili,.. a to bylo takové jako...asi..ten..největší..jak bych to řekl...moment,.. takový nejhorší, kdy si člověk řekl,. Týjo jdu někam, kde někde někoho zastřelili, co když tam ještě někdo furt bude.“*

Lukáš na misi strávil šest měsíců. Za co byl vděčný, bylo umožnění spojení se s rodinou. Když měl osobní chvíli rád si šel zacvičit, hráli společné hry s ostatními vojáky a snažili se si to tam nějakým způsobem dělat příjemné.

Lukáš zobrazuje svoji práci vojáka jako výzvu. Je to pro něj splněný sen a zároveň určitá čest sloužit republice, byť zmínil, že druhá mise už byla spíše pracovní povinnost.

Rozhovor probíhal v kavárně, atmosféra byla velmi příjemná. Lukáš neměl problém s odpovídáním na otázky, byť mu některé dělaly v určitém smyslu obtíže. Buď se jednalo o otázky, nad kterými nikdy nepřemýšlel a kontakt s nimi byl prvotní, nebo to bylo pro Lukáše náročné vylicít. I přes takovou výzvu se velmi snažil a byl komunikativní.

11.1.2 Respondent č.2 Erik

Druhý rozhovor byl s Erikem. Erikovi je 29 let a v armádě je 5. rokem. Jedná se o věkově nejmladšího respondenta a zároveň i nejmladšího po stránce pracovní. Erik má za sebou jednu misi, z které si odnáší velmi pozitivní zážitky. Erik sekundární rodinu nemá.

Erikova intence vyjet na misi byla hlavně k zužitkování veškeré přípravy, kterou po celou dobu v armádě absolvovali, a tak tvrdě se na vše připravovali. Erik to popisoval: *„Pro ty vojáky je mise to nejvíc. Tak jako pro sportovce olympiáda. Hokejistu by taky nebavilo jenom trénovat, chodit na tréninky, taky chce hrát zápasy.“*

Erik byl na misi sedm měsíců, které si zpříjemňoval cvičením a absolvováním exkurzí. Erik zdůrazňoval, že se na misi opravdu nenudil a dny mu velmi plynuly, pokud se z toho dne snažil vytěžit maximum, na druhou stranu se Erik zmiňoval o tom, že byli mezi nimi vojáci, kteří byli velmi podráždění, vůbec jim to neutíkalo a často trávili svůj volný čas v tzv. 'kuřárnách': *„A zdálo se jim to strašně dlouhé, těšili se domů, těšili se prostě domů. Je to možné, že se těšili, že třeba měli doma nějaké problémy,.. Ale nemohu soudit, ale stejně veškerý volný čas byli na kuřárně, kam se chodilo kouřit, a.. byli tam a nudili se tam a prostě vím, že jim to přišlo strašně dlouhé“*

Erik vnímá svoji práci jako splněný dětský sen, za kterým si šel a nyní ten sen žije.

Rozhovor s Erikem probíhal v kavárně a byl velmi příjemný. Erik byl velmi upovídaný člověk, jeho vyjadřování bylo plné nadšení pro práci a službu vlasti. Svoji práci dělá srdcem a je armádní instituci velmi oddaný.

11.1.3 Respondent č. 3 Nikolas

Třetí rozhovor mi poskytl Nikolas. Nikolasovi je 35 let a pro armádu slouží již 16. rokem. Má za sebou dvě zahraniční operace. Sekundární rodinu nemá.

Nikolasova motivace, vyjet na misi byla hlavně v otestování sebe samotného, poznání se, vyzkoušení si jaké to je v reálném prostředí, v reálném čase a za lidské životy. Nikolas se o misi vyjadřoval, že to vůbec není to, jak si lidé představují. Je to velmi náročné, nejen z hlediska odloučení, ale i nebezpečí. Lidé i vojáci mají zkreslené představy o misi, ale realita je poté něco velmi jiného: *„je hezký mít ideály, ale když to začne lítat a když člověk začne bojovat o svůj život, tak to opravdu není pro žádný ideál nebo něco hezkého, romantického, co se vykládá.“*

Oproti respondentovi č. 1 Lukášovi, Nikolas popisuje, že byt' byly výcviky velmi užitečné, stále tam bylo tolik situací, na které se zkrátka opravdu připravit nedalo, ať už na prostředí nebo získání důvěry místního obyvatelstva.

Nikolas byl na misi sedm měsíců a volné chvíle si zpříjemňoval cvičením, četbou knih a interakcí se svými vojáky, a to konkrétně, že se svými podřízenými řešil jejich osobní problémy. Líčil to jako osobní zodpovědnost, kterou ke svým vojákům cítil, nechtěl, aby se to poté odrazilo na plnění úkolů a na jejich psychice: *„Takže kolikrát usměrnit ty kluky.. v tom modelu toho jejich osobního života, tak jsem to považoval za důležitý, nechtěl jsem, aby přišli o ty vztahy“*

Pro Nikolase, být vojákem, znamená nejen splněný sen, ale taky odpovědnost vůči světu. Naplňuje ho být v pozici, kdy může lidi nějakým způsobem chránit a připravovat se na to.

Nikolas byl velmi otevřený ke každé otázce, kterou jsem mu položila. Snažil se mi vyhovět s odpovědí na každou moji otázku. Rozhovor s Nikolasem byl veden v příjemné atmosféře, v jedné z jeho oblíbených kaváren. I po jeho oficiálním zakončení ještě následovala neformální debata na podobná témata.

11.1.4 Respondent č. 4 Jiří

Čtvrtý rozhovor proběhl s Jiřím. Jirkovi je 30 let a v armádě je 7. let. Má za sebou jednu misi, při které sice svoji rodinu neměl, ale žil již s partnerkou a o rodinu se snažili.

Jirka popisuje svoji motivaci vyjet na misi jako konečné zachycení smyslu jeho práce, využitelnost a konkrétní cíl. Další motivace byla skrze finanční ohodnocení. Jirka hodnotí přípravu do mise a působení na misi jako velmi smysluplnou, ale návrat z mise už tolik ne: *„ta příprava do mise byla super, měla nějaký smysl, ale když se vrátíš zpátky, tak vlastně zjistíš, že tady to je o ničem, přijde další příprava,..“* Další misi nemá v plánu, jelikož má v současné době malého tříletého syna, kterému věnuje svůj veškerý čas a velmi by váhal kvůli rodině, zda má na misi odjet.

Jirka byl na misi šest měsíců a řekl, že se jednalo o misi, která měla nejvíce výjezdů patrol ven. Práce a úkoly na misi byly velmi náročné. Když přišel den osobního volna, strávil ho spánkem a cvičením, každopádně Jirka v rozhovoru zmínil, že i když bylo přidělené volno byla potřeba být neustále ve střehu, jelikož byly situace, kdy se muselo na povel okamžitě vyjíždět ven: *„A bylo i nahlášené, kdo má ten den volno a pak najednou ve čtyři*

odpoledne telefon a jedete, prostě okamžitě se muselo vyjíždět. Takže jsme se nemohli spolehnout na nic.“

Pro Jirku je být vojákem momentálně „jen“ práce a prostředek vydělání si peněz. Dříve to vnímal jako práci, která měla smysl a dělala mu radost, ale aktuálně se Jirka v pracovní oblasti potýká s nespokojeností.

Rozhovor s Jirkou rovněž probíhal v kavárně. Jirka byl moc milý, byť nebyl moc výřečný, na některé věci jsem se musela více dotazovat, abych získala informace a dobrala se k odpovědi.

11.1.5 Respondent č. 5 Vojtěch

Pátý rozhovor mi poskytnul Vojtěch. Vojtěchovi je 30 let a v armádě je 9. let. Absolvoval dvě zahraniční mise. Svoji sekundární rodinu nemá.

Vojtěch na misi vyjel hlavně kvůli zjištění, jak to opravdu funguje. Finanční ohodnocení ho nelákalo, byť si na to ani nestěžoval. Byl za to vděčný, ale chtěl se hlavně realizovat po pracovní stránce a poznat sám sebe. Chtěl získat tu zkušenost vojáka, kterou považuje za velmi důležitou v téhle práci. Stereotypní život za dráty byl pro něj velmi náročný, ale snažil se z toho vytěžit maximum.

Vojtěch byl na misi šest měsíců. Své osobní volno věnoval cvičení, čas hlavně využíval k tomu, že se během mise naučil hrát na kytaru. Vojtěcha na misi až tak nic nepřekvapilo. Snažil se před odjezdem poctivě psychicky a fyzicky připravovat.

Pro Vojtěcha není armáda pouze práce. Má k tomu ohromný vztah už od dětství. Cítí se jako velký vlastenec, zároveň je to pro něj čest sloužit republice, v které se narodil: *„No, v první řadě tak určitě poslání, jako nikdy to pro mě nebyla jen práce, vždycky jsem k tomu měl vztah. Nejen k vojákům, ale obecně, i k IZtesu, k policii, záchrance,.. ke všemu, protože to jsou lidi, který makají pro lidi, což mně jako vyhovuje a pak samozřejmě pak nějaký věci jako hrdosti, jako na národnost, kde jsem se narodil.“*

Tento rozhovor probíhal na venkovní terase kavárny, hned od prvopočátku byl velmi uvolněný a atmosféra byla velmi příjemná. Byl velmi otevřený a sdílný. Jednalo se o nejdelší rozhovor ze všech. Rozhovor trval téměř dvě hodiny.

11.1.6 Respondent č. 6 Oliver

Šestý rozhovor proběhl s vojákem Oliverem. Oliverovi je 40 let. Jednalo se o věkově nejstaršího participanta. V armádě je 13. let a podstoupil dvě mise. Oliver měl před odjezdem do mise rodinu, jak při té první, tak i při druhém absolvování mise.

Oliverovou motivací bylo hlavně poznání místní kultury. Zajímalo ho, jak tam místní obyvatelé žijí, jak to tam funguje. Zároveň chtěl mít zkušenost, jak spolu dokážou ostatní armády fungovat. Celkově Olivera zajímal „vnitřní“ proces.

Oliver byl na misi sedm měsíců. Mise byla velmi náročná, měli spoustu úkolů a práce: *„My jsme reagovali na veškeré útoky na základnu nebo na útoky, které někdo připravoval.“* Avšak, když už se volná chvíle našla, rád chodíval cvičit, sledoval české filmy a snažil se udržovat kontakt se svojí rodinou.

Oliver dříve, před vstupem do armády, pracoval jako zaměstnanec pro Policii České republiky, tudíž v ozbrojených složkách je poměrně dlouhou dobu. Nastoupil již od svých mladistvých let (18 let). Oliver má silný vztah k České republice. Popisuje se jako vlastenec a práce ho naplňuje: *„U mě vesměs je to pořád to samé. Já jsem vlastně od 18 let v uniformě. A mám k tomu.. nechci říkat vlasteneckou povinnost, ale cítím se vlastencem, mám Českou republiku rád. Rád jsem vždy lidem pomáhal. A to si myslím, že se mi v rámci Policie České republiky dříve dařilo..... Chci těm lidem nějak pomáhat, ať už v jakékoliv formě. Prostě tohle mě naplňuje.“*

Rozhovor s Oliverem, taktéž probíhal v kavárně. Oliver byl velmi zásadový a zároveň chápavý. Byl velmi ochotný a snaživý mi zodpovědět na každou otázku. Interview probíhalo po celou dobu ve velmi důvěrné a dobré atmosféře.

11.2 Výsledky analýzy společných témat

V této kapitole se pokusíme o charakterizování společných témat, které se vyskytovaly v jednotlivých analyzovaných rozhovorech. Rozhovory jsme rozdělili do jednotlivých **okruhů** a **kategorií**. Jednotlivé okruhy a kategorie naleznete v *tabulce č. 4*.

Okruhy	Kategorie
Mise	Změny po misi
Smrt	Postoj ke smrti
Emocionální aspekty	Strach Emocionální bariéra Rodina Druzí vojáci
Spiritualita	Osud Reinkarnace

Tabulka č.4 – Přehled okruhů a kategorií

Okruhy, které plynou z jednotlivých analýz, jsme označili podkapitolami 11.2.1 až 11.2.4. **Kategorie** jsou vyznačené **tučně**, **podkategorie** jsou vyznačené **tučnou kurzívou** a **podtrženy** jsou další **důležité výroky**.

11.2.1 Mise

V tomto okruhu se zabýváme pouze jednou kategorií, což jsou **změny po misi**, ke které se vážou určité podkategorie. U participantů se objevovala nejvíce, a zároveň nás nejvíce zajímala ke vztahu k výzkumné otázce.

Změny po misi

Odpovědi respondentů byly velmi pestré, ale přesto se našly podobnosti u většiny z respondentů. Jedna z nejčastějších změn, která se u participantů vyskytla, byla změna v **osobnostních rysech (vlastnosti)**, která byla u 5 z 6 respondentů – ať už to byla chápavost, tolerance „... dokážu možná být mnohem víc tolerantní, než jsem si myslel,“ (Lukáš) větší klid při stresových situacích „...že ve stresu nejednám nějak zbrkle, ukvapeně, že spíš jako klidně, možná až moc klidně, to už záleží,“ (Erik) nebo naopak z opačného konce, větší emoční otupělost k situacím „...Řekl bych, že jsem dost ochladl a táhne se to, bych řekl, až dodneška.“ (Vojtěch).

Respondenti v několika případech zmiňovali **vděčnost**, která přicházela po konfrontaci s místním obyvatelstvem a celkově s jejich dočasným životem na zahraniční operaci „...ježisi já se ráno vzbudil!“ *Jo tak asi v tomhle tom modelu jsem to byl já...*“ (Nikolas).

Vděčnost se hodně pojila s **každodenními samozřejmostmi** „... tak tam prostě aby člověk měl vodu, tak musí jít s kýblem prostě do studny někam daleko.. jo.. a tady tyto

základní věci prostě člověk potom začíná vnímat úplně jinak, že si toho všeho daleko více váží, ať je to voda, ať je to jídlo, ať je to zábava. Tady těhle věci.“ (Lukáš). Participantů po misi byli vděční za spoustu věcí, každodenní samozřejmosti pro ně již nebyly jen „samozřejmosti“. Když poté přišlo na běžné problémy, uměli velmi rychle rozlišit, co pokládali za důležité a nedůležité a za problém po zkušenostech z mise „...*mám v paži takové ty obyč věci jako třeba nějaké klasické problémy, jo že, třeba se vůbec nevztekám za volantem, že mi tam někdo vjede,.. no tak mi tam vjel, nic se nestalo, nikdo po mě nestřílí, takže co jako.*“ (Erik)

Po misi se hlavně změnil pohled na vykonávání práce. Participantů začali pociťovat **nudu** oproti vykonávání úkolů na misi. Práce v misi pro ně měla smysl, který začal upadat po návratu se České republiky „...*mise byla super, měla nějaký smysl, ale když se vrátíš zpátky, tak vlastně zjistíš, že tady to je o ničem.*“ (Jiří).

11.2.2 Smrt

Tento okruh zahrnuje jednu kategorii. Zahrnuje kategorii **postoj ke smrti**, která má rozmanité podkategorie, které jsou klíčové pro výzkumné otázky a pro bakalářskou práci celkově neboť se bakalářská práce orientuje na vnímání smrti ze strany vojáků z povolání.

Postoj ke smrti

Postoj ke smrti byla kategorie, v které se vojáci shodovali nejvíce s podkategorií **přijetí smrti**. Všech šest rozhovorů zaujímá **postoj ke smrti** jako **přijetí** konceptu smrti. Smrt je pro ně součástí života a rozhodně to pro ně není tabu „...*smrt pro mě nebyla tabu, smrt je pro mě součástí dennodenního života, jako sám život nebo jako dýchání.... že jsem tu smrt přijmul, přijmul ten fakt, že nemůžu rozhodnout kdy a kde to potkám a smířil jsem se s tím.*“ (Nikolas).

Další, velmi zmiňovanou podkategorií, bylo téma **zranění a bolesti**. Pro vojáky z povolání bylo vážné zranění z mise nepřijatelné a volili raději smrt, nežli doživotní následky „...*ale z čeho jsem měl já osobně největší strach, tak že bych byl zmrzačený, když bych přišel o nohy,.. no tak dejme tomu ještě, ale ruce.. pro mě určitě horší. Měl jsem prostě strach, že tělo úplně no go,.. a mozek pojede. Přemýšlel jsem, že to napíšu do závěti, že kdyby se mně něco stalo takového, tak ať mě raději utratěj, než celý zbytek života ležet.*“ (Vojtěch). „...*Protože, když se zabiju, tak je mi to jedno, ale když se zraním, bude mě to bolet, budu omezený, budu mít problémy,..ať už to bylo cokoliv, třeba skákání s padákem, ano je to*

strach, u kterýho jsem ochotný ho překonat, a tady vím, že to právě bude v pohodě, že se nezraním, a když už tak se prostě zabiju.“ (Erik).

Dva z respondentů uvedli, že by pro ně smrt na misi byla velká čest, jelikož by tím doznali a potvrdili plnění přísahy, a že svá slova vyslovili s plnou vážností, „...*pro mě by to bylo jen dostání toho slibu, který jsem dal a který já myslím vážně. Nechci říct, že by to bylo naplnění povinnosti, protože svoji povinnost vidím malinko někde jinde, ale jak je v té přísaze. Jsem připraven a jsem ochoten tohle podstoupit a to, že se to stane tak jenom důkaz toho, že jsem tady nemluvil do větru no..že si za svým slovem stojím,*“ (Nikolas) a kdyby si mohli vybrat místo smrti, byla by to bezpochyby mise a nebo ve válce. „...*jestli mám někde zdechnout, tak na misi nebo ve válce. Zemřel bych při plnění svého snu. A v tu chvíli nevím, při čem lepším zemřít než při tom, že si plníš sen.*“ (Erik).

11.2.3 Emocionální aspekty

Tento okruh je rozdělen na čtyři kategorie. Jsou jimi strach, který se volně váže na rodinu a druhé vojáky a emocionální bariéra.

Strach

Ve všech šesti rozhovorech bylo dále uváděno, že se své smrti nebojí, **strach o sebe není**, ale strach v konfrontaci se smrtí cítí o **druhé vojáky**. Ti jsou považováni za nepokrevní rodinu, často respondenti druhé vojáky popisovali jako jejich **bratrstvo** a pociťovali k nim velkou **zodpovědnost** „*kdy už jsem cítil ty kluky přivést domů to bylo vlastně to nejvíc, co jsem v těch situacích cítil,*“ nebo o **svoji** primární či sekundární **rodinu** („...*neměl jsem ani tak strach o to, že by mě mohli zabít... jsem měl strach, že tam zůstane nějaký můj kámoš, kterého hodně dobře znám. Pro mě už je to jako rodina a bylo by to pro mě, jako by tam zůstal můj bratr.*“ (Vojtěch). „...*bojím smrti svých blízkých, že nevím, jestli na to budu připraven. Jak je to rodina, je to něco jiného. Ten člověk ti chybí.*“ (Oliver).

Emocionální bariéra

Vztah vojáků ke smrti je ovlivněn jejich **emocionální bariérou** k tomuto tématu. Často líčí, že smrt u nich nevyvolává žádné emoce nebo cítí jen minimální pocity. Dále popisovali, že **nebyl prostor** na emoce, jelikož byla spousta práce. „...*na tohle nebyl ani čas, nad tím to přemýšlet, nad něčím jiným.*“ (Jiří). Téma emocionální bariéry se vyskytovalo u 4 z 6 účastníků ve výzkumu. „...*Je to prostě něco, co jsem přijmul, vím že to zde je, vím, že v momentě až si pro mě přijde, nebude to úplně fajn, ale jsem dneska už vůči tomu bez*

pocitů, nebo bez nějakých svých emočních prožitků, protože,.. když se člověk zeptá někoho druhého na svatbu, tak člověk se z toho těší, je mu z toho fajn, když je to třeba nevím, auto,..tak na mě to působí vlastně úplně stejně jako dneska to téma smrti.“ (Nikolas).

11.2.4 Spiritualita

Okruh spirituality jsme rozdělili na dvě základní kategorie, které nejvíce vystávaly z výpovědí respondentů. Jsou jimi **osud** a **reinkarnace**, které volně navazují na Smrt, kterou zmiňujeme v kapitole 11.2.2.

Osud

Osudem, si 4 z 6 participantů *racionalizovali* smrt brali to, jako prostředek *respektu* k životu. Zároveň byla pro ně smrt pouhým osudem. „*mně to přijde přirozený, každému se ten čas někdy naplní, někomu dřív, někomu později.*“ (Vojtěch). Osud byl pro ně forma spirituality, něco, v co věřili. „*že když má člověk umřít, tak má člověk umřít.. a jestli má umřít tam.. nebo tady.. tak je to nějak v tom našem osudu.*“ (Lukáš). Podobně tomu bylo i při konceptu **reinkarnace**.

Reinkarnace

Reinkarnace, jako forma nenáboženské víry, se vyskytovala u 3 z 6 účastníků. Opírali se o *koloběh života*. „*jasně že bych se nerad vrátil jako nějaká včelka.*“ (Nikolas). Byl to pojem, nad kterým někteří z nich poměrně často uvažovali „*...často jsem ještě uvažoval, že když jako umřeš, tak jestli přijde duše do krámu a řekne si „hm, tak ted' bych zkusil být černoch v Africe“ a narodíš se jako černoch v Africe. Jestli si projdeš a vyzkoušíš si takhle různé věci,*“ (Vojtěch) a zároveň to bylo vnitřní vysvětlení konce života. „*...doufáš v to, že tam něco bude, třeba koloběh života, už jsme tady třeba byli že jo.*“ (Jiří).

11.3 Odpovědi na výzkumné otázky

V této kapitole zodpovíme výzkumné otázky, které byly stanoveny již na začátku výzkumu. V následujících několika odstavcích odprezentujeme odpovědi, které jsou výsledkem provedeného výzkumu.

První výzkumná otázka:

Jak vojáci vnímají, na základně svých zkušeností ze zahraniční mise, koncept smrti?

Tato výzkumná otázka cílí na obecný postoj vojáků z povolání na pojem smrti na základě prožité zkušenosti z mise (misí).

Nejvýznamnější emoce, která se vyskytla u všech participantů, bylo přijetí a akceptace konceptu smrti. V rámci mého výzkumu se jedná o kategorii *postoj ke smrti*. Jedná se především o přijetí smrti jakožto tématu a „aktivity“, která je součástí života. Smrt pro vojáky není tabu, jak v kontextu smrti svých kolegů, tak své smrti nebo z opačného hlediska, ani v situaci, kdy by museli něčí smrt zapříčinit. U participantů nebyly zjevné negativní postoje a emoce k tomuto tématu. Participantů brali smrt jako přirozenou součást života.

V případě procesu nasazení na misi, pouze jeden z respondentů vyslovil strach ze smrti směrem k sobě, ale stále ve vztahu *přijetí* smrti. Nicméně tematika smrti, jakožto strachu, se vyskytla u všech participantů směrem ke svým kolegům neboli tzv. „*bratrstvu*“. Mohli bychom říct, že se u vojáků vyskytovala nebojácnost ke své vlastní smrti.

Druhá výzkumná otázka:

Jak vojáci vnímali smrt před misí?

Po provedení výzkumu byl zjištěn postoj vojáků ke smrti před misí, jehož výsledky jsme zprvu nepředpokládali. Většina respondentů uvedla, že k smrti přistupovali s respektem a pouze předpokládali možná rizika, co mohla mise přinést (např. nemoci, nebezpeční živočichové), než že by se mise báli jakožto místa, kde by mohli přijít o život. Nebáli se mise jako takové ani přístupu do míst, kde mohli přijít i o život. Z rozhovoru značně vyplývalo, že si smrt pro jejich subjektivní jistotu nepřipouštěli. Nemysleli na ni a nepouštěli si koncept smrti do mysli. Během mise byla tematika smrti potlačována.

Dále, všichni respondenti uvedli, že se smrti před misí nebáli, pouze jeden z respondentů sdělil, že mise byla prostředek k přijetí smrti, jelikož jeho myšlenky a pocity k tomuto tématu byly dosti potlačované a mise mu umožnila tyto myšlenky a pocity přijmout.

Třetí výzkumná otázka:

Jak se změnilo vnímání vlastního života po návratu ze zahraniční mise?

Objevil se vliv mise na pocíťování vděčnosti u vojáků. Respondenti zmiňují, že se realita nedá srovnávat s vnitřním očekáváním nebo sledováním filmů o té dané zemi. Je nutné si to opravdu prožít. Respondenti popisují konzumní společnost a pochopení toho, že voda v kohoutku či jídlo (a další věci), nejsou samozřejmostí. Účastníci často srovnávali místní kulturu s kulturou v České republice. Po příjezdu do České republiky pochopili určité

malichernosti moderní společnosti. Přestali řešit materiálnost života (např. značkové oblečení) a zaměřili se na život jako takový, na bytí a každodenní radosti, co nás dělá bytostmi.

Dále se bylo zjištěno, že se participanti přestali stresovat kvůli běžným, obyčejným věcem. Přestali toužit po materiálních věcech nebo i statcích a začali život vnímat z jiné perspektivy.

Kromě toho, se u participantů v pracovním životě vyskytla nuda, což bylo pro ně nejtěžší. Mise jim přinesla smysl do pracovního aspektu, zažili si, co je to opravdu práce vojáka, která je dělala šťastným, ale odjezd z mise a navrácení se jim poskytlo pocit nudy a stereotypu při cvičení. Práce se pro ně, na moment, stala bez cíle a bez pochopení významu některých činností. Začali si všimnout určitých trhlin v systému, nefunkčnost určitých technik ve výcviku a nedostatek vojenské technologie, což jim značně ztěžovalo nalezení smyslu v práci a podpoření motivace.

Čtvrtá výzkumná otázka:

Jak mají postavené hodnoty po prodělané zkušenosti z mise?

Životní hodnoty jsou něco, co přináší člověku smysl, důvod žít. Hodnoty do určité míry vymezují náš život, a proto jsme stanovili tuto výzkumnou otázku. Je to další faktor z mise, který se může po prodělané zkušenosti změnit, či být ovlivněn.

Převážná část účastníků svoji hodnotu spatřili v pomáhání druhým a obraně státu, je to pro ně důležité v tom, že jim to přináší smysl života a přikládá to význam k vykonávání jejich práce. Byli to hlavně cnosti oddanosti a služby, bytí pro něco vyššího, co má potenciál.

Respondenti si z mise odnáší pocit, že pro ně má hodnotu hlavně rodina – ať už primární nebo sekundární. Stala se pro ně klíčovou. Zároveň bylo v souvislosti s rodinou zmíněna snaha o větší eliminaci potencionálních rizik, což mohou ovlivnit svým chováním (např. jízda na motorce).

Respondenti začali více uvažovat nad svým chováním. Zjistili, že rodina má velký význam pro spokojený a láskyplný život. Často bylo respondenty zmiňováno, že do mise jeli hlavně kvůli své rodině.

Také se zde objevují zmínky o inspiraci druhých, včetně budoucích vojáků, a předávání myšlenky na téma práce, jakožto vojáka z povolání. Chtějí dál šířit myšlenku bojovníků a myšlenku nebojácnosti a lásce k našemu státu.

12 Diskuze

V této části bakalářské práce rozvedeme dosavadní zjištění a zaměříme se na výsledky a porovnání s ostatními výzkumy. Popíšeme limity a přínosy našeho výzkumu. Nakonec se zamyslíme nad možným využitím k dalším výzkumům v této oblasti.

V České republice je věnováno málo pozornosti na výzkum vnímání a akceptace smrti u vojáků, které bychom mohli s naším výzkumem porovnat. Není ani tolik porovnání se zahraničními výzkumy. Po důkladné rešerši jsme nenalezli výzkumy, které by se zabývaly problematikou vnímání smrti u vojáků. Nalezené výsledky z výzkumů směřovaly hlavně k problematice PTSD (posttraumatická stresová porucha) nebo k tématu smrti v souvislosti se spiritualitou a jejím vlivem na koncept smrti. Nicméně jsme našli podobné výzkumy, které s naším výzkumem porovnáme.

Pokud věnujeme pozornost výsledkům výzkumu v diplomové práci Šibravové (2019) dozvídáme se, že změny u vojáků po misi se týkaly především postojů, názorů a hodnot. Kontakt s místní kulturou jim umožnil přehodnotit jejich postoj, díky čemuž si začali více vážit naší české společnosti a všeho, co nám naše Česká republika nabízí. Vojáci zmiňovali, že mise jim umožnila si více vážit věci jako je voda, jídlo, naše práva a určité bezpečí. Při porovnávání těchto výsledků s těmi našimi nalezneme, že výsledky jsou shodné. V našem výzkumu, což se týká kategorie *Změny po misi* (zmíněné v podkapitole 11.2.1). Vojáci vyjadřovali vděčnost za věci, které si uvědomili po návratu z mise do České republiky. Už je nebrali jako samozřejmost. Jednalo se např. o vodu, jídlo, zábavu. Všeho si začali více vážit a skrze to došli k uvědomění, že tyto věci ani samozřejmostí nejsou. Pouze jsme si na blahobyt zvykli a vyrostli v něm. Tudíž mise, pro naše respondenty, byla možnost odlišit a uvědomit si tyto skutečnosti.

Van den Berg a Soeters (2009) provedli studii, která se zabývala vlivem skutečného ohrožení smrtí na sebepojetí vojáků a jejich akceptaci k riziku umírání. I tato studie se zabývala vlivem na výkon vojáků, motivaci a vnímaného poslání na misi. Tato studie byla provedena v roce 2004 mezi vojáky, kteří byli nasazeni u holandských stabilizačních sil v Iráku. Van den Berg a Soeters zjistili, že vyšší akceptace rizika úmrtí je v souladu s větší vnitřní motivací a ochotou pomáhat. Vojáci vyjadřovali i vyšší identifikaci s ostatními vojáky. Van den Berg a Soeters (2009) tvrdí, že přijímání rizik v misi a přijetí umírání souvisí s větší důvěrou v sebe sama a v ostatní vojáky, se kterými je voják nasazen. Pokud bychom jejich studii porovnali s naším výzkumem je většina výsledku podobná s našim.

Všichni naši respondenti uvedli, že koncept smrti přijímají. Následně v odpovědi na čtvrtou výzkumnou otázku: *Jak mají postavené hodnoty po prodělané zkušenosti z mise?* – kterou najdeme v kapitole 11.3 jsme z analýzy zjistili, že převážná část participantů svoji životní hodnotu spatřili v pomoci druhým a obraně naší České republiky, shledali v tom smysl života, což ve studii Van den Berg a Soeters (2009) se může shodovat s výsledky, že vojáci, kteří měli vyšší akceptaci ke smrti, měli v sobě vyšší motivaci a ochotu pomáhat, a rovněž cítili větší identifikaci s druhými vojáky, což by v našem výzkumu zahrnoval *Emocionální aspekt* – v kapitole 11.2.3 všichni naši participanté (šest ze šesti rozhovorů) uvedli v souvislosti se strachem ke smrti, že cítí strach o druhé vojáky, nikoliv strach o sebe. O jiných vojácích se vyjadřovali jako bratrech, bratrstvu a nepokrevní rodině.

Ve výzkum Bonelliho a Koeniga (2013) se zjistilo, že je spiritualita spojena s menším výskytem sebevražedných myšlenek. Také byly uvedeny souvislosti mezi spiritualitou a lepšími výsledky duševního zdraví. I ve výzkumu Ganocy a kol., (2016) zkoumali spiritualitu na randomizovaném vzorku Ohio Army National. Na vzorku členů z Ohio Army National odhalili, že vyšší spiritualita byla spojena s nižší úrovní duševní nepohody a také byla spojena s menším výskytem sebevražedných myšlenek. V porovnání s naším výzkumem je výzkum Ganocyho a kolektivu měřen kvantitativně pomocí duchovní škály blahobytu pro zkoumání duchovní pohody, sebevražedných myšlenek nebo chování, posttraumatické stresové poruchy (PTSD) a depresí a poruchy požívání alkoholu. Náš výzkum byl realizován kvalitativní formou, již tímto se odlišuje. Navíc Ganocy a kol. zkoumal i míru spojenou s posttraumatickou stresovou poruchou, což v našem výzkumu záměr nebyl. Nicméně, souvislost mezi přijetím konceptu smrti a spiritualitou jsme v našem výzkumu našli. Naši účastníci výzkumu si osudem racionalizovali pojetí smrti a zároveň reinkarnací vysvětlovali koloběh života. Domnívám se, že spiritualita u našich účastníků měla vliv na větší přijetí potencionálního ohrožení smrtí a celkovému pojetí smrti.

Výzkum Janga (2019), který zmiňuji v kapitole 7., se zaměřil na vojáky, kteří bojovali v Demokratické republice Kongo a v Jižním Súdánu. Z výzkumu vyšlo, že vojáci, kteří čelili násilí a špatným zkušenostem, se díky víře v Boha s těmito událostmi vypořádávali. Z tohoto výzkumu je zřejmé, že se zaměřoval pouze na spiritualitu spojenou s duševním zdravím v souvislosti obranných mechanismů a copingových strategií. Vzhledem k našim výsledkům se nedá oponovat tomu, že i my jsme během výzkumu zaznamenali určitou formu spirituality u našich respondentů, byť se nejednalo o víru v Boha. Spiritualita měla určitou spojitost k postoji ke smrti a lepším vypořádáváním se s děním na

misi. Nehrála tam ústřední roli, ale vliv měla. Výzkum Janga (2019) se nezaměřuje, jako v našem případě, na postoj ke smrti její vnímání, což je v našem výzkumu ústředním tématem.

Ve svém výzkumu jsem narazila na určité limity. Za první limit můžeme považovat nízký počet respondentů, jelikož jsme se zaměřovali na žitou zkušenost našich respondentů, bylo nutné zvolit kvalitativní přístup, s čímž se objevil, že výsledky nelze zobecnit na celou populaci. Avšak, k vzhledem naší analýze, považuji naopak stanovený počet respondentů za dostačující. Také si uvědomuji, že respondenti se s psychology dostávali do kontaktu jak již při prvním vstupu do armády, tak při psychologickém vyšetření do zahraniční operace – a dále i po návratu z mise. Tato setkání jednoznačně ovlivnila nějakým způsobem respondenty, ale v našem výzkumu měli respondenti dobré zkušenosti s psychology, což nebylo dalším omezením, ale mohlo se jednat o určité zkreslení při prvním kontaktování.

Ve fázi rozhovoru jsem se snažila zachovat pozici posluchače, ale přiznávám, že to bylo pro mě velice náročné. Při poslechu a přepisu rozhovorů jsem se přistihla, že jsem respondentům skočila do řeči, což narušilo tok komunikace.

Dalším limitem našeho výzkumu je absence jakékoliv testovací metody, která mohla být v kombinaci s kvalitativní metodou. Smíšený výzkum by zřejmě přinesl bohatší informace, ale i přes to, náš výzkum považuji za obohacující vzhledem k malému množství výzkumu na vojácích v souvislosti s tímto tématem.

Za největší přínos této práce považuji detailní vhled do subjektivního chápání a percepce respondentů na koncept smrti, jelikož i navzdory mému aktivnímu zájmu o toto téma, jsem nenalezla, po důkladné rešerši, dostatek výzkumů a vědeckých podkladů, které by se tímto tématem, vnímání smrti u vojáků, zabývali. Pokaždé jsem narazila na výzkumy spojené s PTSD či výzkumy v rámci spirituality, nikoliv pohledu na koncept smrti, čímž může být tato práce přínosná. Snaha o pochopení této problematiky, je konkrétně, pro českou populaci velmi komplikovaná, neboť samotné téma smrti je stále tabuizované a dostat se do kontaktu s vojáky, kteří byli na misi a mají zkušenost se smrtí, je velmi obtížné. Některé informace podléhají tajným informacím nebo zkrátka vojáci nechtějí být ve výzkumu.

Dále vidím přínos této bakalářské práce v osobní rovině, každý rozhovor byl pro mě velmi obohacující a důležitý pro pochopení práce, kterou naši vojáci vykonávají. Zároveň tato bakalářská práce může posloužit jako prostředek informací pro jednotlivce, kteří nemají

možnost se dostat do osobního kontaktu s vojákem z povolání, který má absolvovanou misi nebo pro ty, kteří se, alespoň okrajově, o vojenské prostředí zajímají.

Náš výzkum se od ostatních výzkumů odlišuje právě kombinací tématu armády a postojů a vnímání smrti, které jsou ve výzkumech na vojácích často opomíjeny a velká koncentrace, jak jsem již zmiňovala, směřuje k posttraumatické stresové poruše nikoliv na postoj vojáku ke konceptu smrti – ať už z roviny osobního přijetí nebo z roviny někomu vzít život.

Za případné obohacení, vzhledem k této problematice, pokládám prozkoumání výjezdů na misi u žen, které mají založenou sekundární rodinu. Domnívám se, že bychom mohli sledovat různé odlišnosti, ať už ve vnímání rizik či vnímání konceptu smrti jako takové. Tento výzkum by mohl posloužit jako zdroj doplnění celkového vnímání konceptu smrti z obou stran a zároveň jako prostředek nových informací.

Další inspirací by mohl být výzkum ve větším rozsahu výzkumného souboru, kde by bylo zařazeno více subjektů (vojáci – obě pohlaví, kaplan, vojenský psycholog, rodina vojáka). Zde by mohla najít své využití tematická analýza nebo zakotvená teorie, která se nabízí pro pochopení z vícero úhlu pohledů ve své komplexnosti. Ve snaze o porozumění konkrétnímu fenoménu by výpověď psychologa, kaplana – působících na misi s dotyčnými vojáky či rodiny – pohled rodiny na hodnotové, osobnostní změny vojáka po příjezdu z mise atd., mohla přinést mnohem širší pohled na tuto problematiku než jen subjektivní vyjádření.

13 Závěr

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku vnímání smrti a akceptaci smrti u vojáků z povolání po absolvování zahraniční operace. Tato kapitola je věnována shrnutí zjištění bakalářské práce.

Výzkumná část byla zaměřena na muže, vojáky z povolání, kteří absolvovali misi, která byla potencionálně nebezpečná či ohrožující. Náš soubor tvořilo šest respondentů, z čehož všichni byli mužského pohlaví. Na základě provedeného výzkumu, v následujících řádcích, shrneme výzkumný závěr zjištěný během výzkumu:

Mise je pro vojáky klíčová v určitých intrapersonálních změnách. Po misi vojáci pociťují větší vděčnost k naší kultuře a možnostem, které se nám zde nabízejí – od dostupnosti jídla, vody, elektřiny, zábavy atd. Také přichází změna v osobnostních rysech. Nebývají tolik ve stresu z každodenních běžných stresorů, jako je například jízda v autě. Jejich míra frustrační tolerance je díky misi podstatně vyšší. Po pracovní stránce dává mise vojákům velký smysl. Po návratu zažívají hlavně nudu, všednost a jednotvárnost pracovní náplně.

Nejdůležitějším tématem pro vojáky se objevilo téma zranění a zažívání bolesti. Je to téma zvláště citlivé. Vojákům se jeví jako nepříjemné, dokonce ještě horší než smrt samotná. Při zaměření na téma smrti, tedy na nejdůležitější okruh, kterého se naše rozhovory s vojáky týkaly, a na co se zaměřuje bakalářská práce, akceptovali smrt jako takovou, ať už smrt vlastního charakteru nebo to, že by museli něčí smrt zapříčinit. Vojáci na misi si ke konceptu smrti vytvořili emocionální bariéru. Nepřemýšleli nad tím a své vnímání ohrožení bylo potlačováno přemírou práce, osobním kontaktem s ostatními vojáky a zvýšenou tělesnou aktivitou. Co se týče emoce strachu, ta směřovala vždy ke svým spolubojovníkům, ke kterým cítili velkou míru zodpovědnosti. Dále to byl strach o rodinu v České republice a neschopnost na dálku ovlivňovat a zasahovat do dění života svých milovaných rodinných příslušníků.

Nenáboženská spiritualita hrála roli v objasnění smrti, je to pro ně prostředek respektu. Jednalo se hlavně o osud a také zde zmiňují téma reinkarnace, koloběh života, což může souviset s vnitřním klidem a akceptací konceptu smrti, že smrt není pro naše respondenty konečnou aktivitou.

14 Souhrn

Bakalářská práce pojednává o příslušnících Armády České republiky a jejich subjektivního vnímání a akceptaci konceptu smrti

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena do osmi kapitol. V první kapitole se věnujeme krátkému vysvětlení, co je to armáda, dále je popisováno posouzení uchazečů – zdravotní způsobilost, psychologické šetření, motivační pohovor a fyzické testy. Poté je v první kapitole popsáno, kdo je voják z povolání a taktéž kdo se jim může stát a jak vypadá vstup do armády. Robillard (2017) říká, že pravděpodobně žádná jiná profese, na rozdíl těch dalších ve společnosti, nevyžaduje od svých zaměstnanců, aby vykonávali tak různorodé a náročné úkoly, jako je neustálá fyzická zátěž, psychické strádání, riskování života a prokazování odvahy.

Ve druhé kapitole jsme obecně popsali, co je to motivace, zvláště jsme se zaměřili na motivaci vojáků k výjezdu na misi. Mise je našimi českými vojáky bezprostředně pojímána jako posílení jejich profesní identity (Laštovková a Bernardová, 2014). Ballová a kol. (2009) ve výzkumu odhalili, že největší motivací vyjet na misi, pro české vojáky, bylo získat nové zkušenosti, přispět k dobrému jménu AČR a možnost pomoci lidem.

Třetí kapitola je věnovaná zahraniční operaci. Zahraniční operace vystavuje vojáky různým stresorům, nebezpečí, nemocem a strachu (Medek, 2017). Tato kapitola je hlavně věnována charakteristické fázi mise. Dziaková (2009) popsala jednotlivé fáze mírové mise, které se vyznačují určitými charakteristickými rysy, a pro každou fázi jsou různé specifické pocity, reakce a nálada vojáků, které jsou zde vyličené a shrnuty.

Čtvrtá kapitola se zabývá psychickou zátěží, která je misi přítomna, ať už formou psychickou či fyzickou. Nalezneme zde teorie stresu. V podkapitole najdeme stresory vojáků na misi. Křivohlavý (2003) píše o stresorech, které mohou ovlivnit vojáky na misích. Je to hlavně časový stres, přetížení z pracovního hlediska, vysoká zodpovědnost, spánek, hluk, málo osobního prostoru a dlouhodobé napětí. Také je zde zkráceně vyličené psychologické trauma a externí pomoc pro vojáky. Primárně se zde zaměřujeme hlavně na zvládání stresu a psychické zátěže a copingové strategie, rovněž i na odolnost, která je u vojáků klíčová. Cíl našich copingových strategií je hlavně chránit nás samotné, snížit dopad stresu, který může mít destruktivní účinky, urovnat situaci tak, aby byla alespoň pro jedince únosná, přijatelná a uchopitelná (Kliment, 2014).

Odolnost je schopnost našeho vnitřního systému se vypořádat se změnou a pokračovat dále (Zhao a kol., 2020). Popisujeme zde programy, které jsou nápomocné v armádním prostředí pro posílení resilience.

Pátá kapitola je směřována k tématu umírání a smrti. V úvodu kapitoly se zaměřujeme na popis procesu umírání a smrti. Nezapomínáme ani na popis sebevraždy, rovněž s jejím rozdělením. Válečné povolání ovlivňuje riziko sebevražd (Kessler a kol., 2015). Mezi vojáky americké armády se pokusy o sebevraždu zvýšily hlavně během nasazení v Iráku a Afghánistánu (Ursano a kol., 2015). Co se týče prevence sebevražd v České republice, tak v podstatě neexistuje. Významnou roli u nás hrají psychiatrické léčebny s jejich odborníky – psychology a psychiatry, dále krizová centra a linky důvěry.

Šestá kapitola vymezuje postoj a její funkce. Zaobíráme se zejména strachem ze smrti a postojem ke smrti. Obecně postoj ke smrti dělíme na tři základní položky, což je citový vztah, kognitivní složka a z toho vyplývající chování (Vojtěchovský, 1994, in Vágnerová, 2007).

Sedmá kapitola se zaměřuje na spiritualitu a její význam u postojů a akceptace smrti. Říčan (2002) popisuje ve své knize spiritualitu jako komponentu funkční struktury naší osobnosti. Spiritualitu dělíme na náboženskou a nenáboženskou. Náboženská spiritualita znamená ztotožnit se s Bohem, který je všemocný a vševědoucí (Cicirelli, 2004, in Cicirelli, 2011). Nenáboženská spiritualita je vrcholný zážitek, symbióza, která nastane, když se člověk ztotožní s něčím nebo někým „mocnějším“ než je on sám (Cicirelli, 2011). Proběhl výzkum, který se zaměřil na ugandské vojáky, kteří bojovali v Demokratické republice Kongo (DRC) a v Jižním Súdánu. Závěrem bylo, že vojáci se s násilím, které zažili a s negativními zkušenostmi, vypořádávali pomocí své duchovní víry v Boha, věřili, že jejich přežití bylo díky Bohu, síly zbraně a díky vojenské znalosti (Jang, 2019).

Závěrečná kapitola teoretické části je věnována výzkumům spojených s vojáky. Jsou zde popsány české i zahraniční výzkumy, jenž se svým tématem podobají naší bakalářské práci.

V empirické části představuji svůj výzkum, který se zabývá subjektivním vnímáním a akceptací smrti u vojáků. Výzkumu se zúčastnilo celkem šest mužů. Ti byli vybráni na základě metody prostého záměrného výběru a metodou sněhové koule. Ještě před započítáním výzkumu proběhla výzkumníkova reflexe na dané téma. Z výzkumného problému a cílů jsme zvolili kvalitativní přístup, poté došlo k realizaci výzkumu skrze polostrukturovaný

rozhovor. Všechna setkání proběhla v kavárnách. Po získání dat následovala transkripce dat, informace byly anonymizovány, jména pozměněna a místa nebyla zmíněna v rámci zachování anonymity. Následně byla data opakovaně pročitána. Jako metodu analýzy dat jsme zvolili interpretativní fenomenologickou analýzu vzhledem k tomu, že hlavním cílem našeho výzkumu bylo porozumění prožitkům.

Dle výpovědi participantů mise způsobí velké množství změn, ať intrapersonálních nebo v osobnostních rysech. Jejich míra frustrační tolerance je díky misi podstatně vyšší. Naopak, co se týkalo pracovní stránky, návrat z mise přinášel hlavně nudu. Práce po misi byla vnímána velmi všedně a jednotvárně.

Nejdůležitější téma pro vojáky je téma zranění a pociťování bolesti. Velmi horlivě, byť citlivě, na tuto problematiku reagovali. Vyjadřovali se velmi radikálním směrem, že by raději volili smrt než zranění.

Ohledně konceptu smrti zaujímají postoj přijetí. Smrt je pro ně přirozenou součástí života. Téma smrti se vojákům nepřičilo ani z opačného hlediska, kdy by museli něčí smrt způsobit. Koncept smrti, vztahovaný jejich směrem, byl na misi opomíjeným tématem, vytvářeli si k němu emocionální bariéru a myšlenky na ni byly vytěsňeny přemírou práce a plněním náročných úkolů nebo zvýšenou tělesnou aktivitou. Emoce strachu, ve vztahu k smrti, byla směřována pouze ke spolubojovníkům nebo rodině. Významnou roli v přijetí smrti hrála spiritualita. Byl to zároveň prostředek respektu ke smrti. Smrt a reinkarnaci si vysvětlovali jako osudové a zároveň se snažili přijmout nevyhnutelnost koloběhu života.

Seznam literatury

- Armáda České republiky. *O čem to celé je?* In Kariéra army. [online]. [cit.2012-01-30]. Dostupné z WWW: <https://kariera.army.cz/o-cem-to-cele-je>
- Atkinsonová & Hilgard, Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B., Loftus, G., & Wagenaar, W. (2012). *Psychologie*. Praha: Portál, s.r.o.
- Ballová, N. a kol., (2009). *Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití (Poznanky z armádního sociologického výzkumu)*. In Vojenské rozhledy [online]. [cit. 2021-01-31]. Dostupné z WWW:
<https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/zahranicni-vojenske-mise-a-partnerske-souziti-poznanky-z-armadniho-sociologickeho-vyzkumu>
- Baštecká, B. a kol., (2005). *Terénní krizové práce: psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada
- Bělouch, J. (2012). *Psychická zátěž vojáků na zahraničních misích*. Publikovaná bakalářská práce. Brno: Institut mezioborových studií. Dostupné z WWW: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/19868/b%20c4%20b%20louch_2012_bp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bóia, A., Marques, T., Francisco, R., Ribeiro, M. T., & dos Santos, R. P. (2018). International missions, marital relationships and parenting in military families: An exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, 27(1), 302-315.
- Bonelli, R. M., & Koenig, H. G. (2013). Mental disorders, religion and spirituality 1990 to 2010: a systematic evidence-based review. *Journal of religion and health*, 52(2), 657-673.
- Cacioppo, J. T., Adler, A. B., Lester, P. B., McGurk, D., Thomas, J. L., Chen, H. Y., & Cacioppo, S. (2015). Building social resilience in soldiers: A double dissociative randomized controlled study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(1), 90
- Casey Jr, G. W. (2011). Comprehensive soldier fitness: a vision for psychological resilience in the US Army. *American Psychologist*, 66(1), 1.
- Cicirelli, V. (2004). God as the ultimate attachment figure for older adults. *Attachment & Human Development*, 6(4), 371-388.

- Cicirelli, V. G. (2011). *Religious and Nonreligious Spirituality in Relation to Death Acceptance or Rejection*. *Death Studies*, 35(2), 124–146. doi:10.1080/07481187.2011.535383
- Cungi, Ch. (2001). *Jak zvládat stres*. Praha: Portál
- CZ defence. *Armáda české republiky* [online]. In Czech army and defence magazine. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: <https://www.czdefence.cz/acr>
- Čáp, J. & Dytrych, Z. (1968). *Utváření osobnosti v náročných životních situacích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
- Čermák, I., & Kostínková, J. K. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (pp. 9-43). Brno: Masarykova univerzita.
- Deckerová, J. (2010). Co se šrámy na duši. [online]. In *Armáda České republiky*. [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: <https://acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/co-se-sramy-na-dusi-37142/>
- Dezutter, J., Soenens, B., Luyckx, K., Bruyneel, S., Vansteenkiste, M., Duriez, B., & Hutsebaut, D. (2008). *The Role Of Religion in Death Attitudes: Distinguishing Between Religious Belief and Style of Processing Religious Contents*. *Death Studies*, 33(1), 73–92. doi:10.1080/07481180802494289
- Dezutter, J., Luyckx, K., & Hutsebaut, D. (2009). “Are you afraid to die?”: Religion and death attitudes in an adolescent sample. *Journal of Psychology & Theology*, 37(3), 163-173.
- Duffack, J. J. (2007) *Člověk za hranicemi svých sil*. Praha: Naše Vojsko
- Duchovní služba Armády České republiky. *Základní informace o Duchovní službě Armády České republiky*. [online]. [cit.2012-01-30]. Dostupné z WWW: <http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=6>
- Dziaková, O. (2009). *Vojenská psychologie*. Praha: TRITON
- Freud, S. (1918). Our attitude towards death [online]. In *Bartleby* [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: <http://www.bartleby.com/282/2.html>
- Ganocy, S. J., Goto, T., Chan, P. K., Cohen, G. H., Sampson, L., Galea, S., ... & Tamburrino, M. B. (2016). Association of spirituality with mental health conditions in Ohio National Guard Soldiers. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 204(7), 524-529.
- Hartl, P. & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál
- Haškovcová, H. (1975). *Rub života - líc smrti*. Orbis.
- Haškovcová, H. (2000). *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén.

- Hedlund, E. (2011). What motivates Swedish soldiers to participate in peacekeeping missions: Research note. *Armed Forces & Society*, 37(1), 180-190.
- Herzog, E. (2012). *Psýché a smrt – démoni smrti ve folkloru, mýtech a snech*. Brno: Emitos.
- Holbrook, C., Sousa, P., & Hahn-Holbrook, J. (2011). Unconscious vigilance: Worldview defense without adaptations for terror, coalition, or uncertainty management. *Journal of personality and social psychology*, 101(3), 451.
- Hourani, L., Tueller, S., Kizakevich, P., Strange, L., Lewis, G., Weimer, B., ... & Nelson, J. (2018). Effect of stress inoculation training with relaxation breathing on perceived stress and posttraumatic stress disorder in the military: A longitudinal study. *International Journal of Stress Management*, 25(S1), 124.
- Irmiš, F. (1996). *Nauč se zvládat stres*. Praha: Alternativa
- Jang, K. (2019). Between soft power and propaganda: The Korean military drama Descendants of the Sun. *Journal of War & Culture Studies*, 12(1), 24-36.
- Jonas, W. B., O'Connor, F. G., Deuster, P., Peck, J., Shake, C., & Frost, S. S. (2010). Why total force fitness?. *Military medicine*, 175(suppl_8), 6-13.
- Kamenský, E. (2013). *Prestiž vojenského povolání – motivace uchazečů ke vstupu do profesionální armády*. Publikovaná bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. Dostupné z WWW:
http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/20791/kamensk%c3%bd_2013_bp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Karašinský, P. (2014). *Zahraniční mise, jako zátěžová situace v profesi vojáka AČR*. Publikovaná bakalářská práce. Brno: Masarykova Univerzita. Dostupné z WWW:
https://is.muni.cz/th/402125/fsps_b/Karasinsky_pavel.pdf
- Kasser, T., & Sheldon, K. M. (2000). Of wealth and death: Materialism, mortality salience, and consumption behavior. *Psychological science*, 11(4), 348-351.
- Kastenbaum, R., & Moreman, C. M. (2018). *Death, society, and human experience*. Routledge.
- Kelnarová, J. Matějková, E. (2010). *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada
- Kendall-Tackett, K. (2019). Emerging findings on trauma in the military. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*, 11(4), 369.

- Kessler, R. C., Stein, M. B., Bliese, P. D., Bromet, E. J., Chiu, W. T., Cox, K. L., ... & Ursano, R. J. (2015). Occupational differences in US Army suicide rates. *Psychological Medicine*, 45(15), 3293-3304.
- Kliment, P. (2014). *Zvládací (copingové) odpovědi v pomáhajících profesích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Koutek, J. & Kocourková, J. (2003). *Sebevražedné chování*. Praha: Portál
- Král, P., Veverka, J., & Zajícová, M. (2021). Práce se stresem – Co mohou zkušenosti veteránů z Afghánistánu nabídnout civilistům. *Vesmír* [online]. [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2021/cislo-2/prace-se-stresem.html>
- Křivohlavý, J. (1994). *Jak zvládat stres*. Praha: Grada
- Křivohlavý, J. (1998). *Jak neztratit nadšení*. Praha: Grada publishing.
- Křivohlavý, J. (2003). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál
- Křivohlavý, J. (2009). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál
- Kübler-Ross, E. (1994). *Otázky a odpovědi o smrti a umírání*. Praha: Arica.
- Kunčová, A., & Kajanová, A. (2018). Psychická zátěž na zahraničních misích z pohledu českých vojáků [online]. In *Vojenské rozhledy* [cit. 2021-07-20]. Dostupné z WWW:<https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/psychicka-zatez-2>
- Kulíšek, J. (2011). Posttraumatická stresová porucha. [online]. In *Vojenské rozhledy*. [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/posttraumaticka-stresova-porucha>
- Laštovková, J., & Bernardová, K. (2014). Proč Afghánistán? Profesionalita, peníze, nebo ideály? [online]. In *Vojenské rozhledy* [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/proc-afghanistan-profesionalita-penizenebo-idealy#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>
- Lyk-Jensen, S. V., & Glad, A. (2018). Why do they serve? Changes and differences in motives of Danish soldiers deployed to peace-keeping and peace-enforcing missions. *Defence and peace economics*, 29(3), 312-334.
- Medek, O. (2017). Dopady válečných misí na zdraví vojáků Armády České republiky. Publikovaná bakalářská práce. Pardubice: Fakulta zdravotních studií, Dostupné z WWW:

https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/68020/MedekO_ValecneOsetrovatelstvi_KH_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Military suicide research consortium. (2012). *Study reveals top reason behind soldiers' suicides*. [online]. In *MSCR News*. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z WWW: <https://msrc.fsu.edu/news/study-reveals-top-reason-behind-soldiers-suicides>
- Ministerstvo obrany. (2019). *Duchovní služba AČR*. [online]. In *Oficiální stránky Ministerstva obrany ČR*. [cit. 2021-09-22]. Dostupné z WWW: <https://www.acr.army.cz/struktura/generalni-stab/osobni-stab/duchovni-sluzba-acr-12264/>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada publishing
- Moody, R. & Arcangel, D. (2001). *Život po ztrátě*. Praha: Knižní klub.
- Nakonečný, M. (2015). *Obecná psychologie*. Praha: TRITON
- Neimeyer, R. A., Wittkowski, J., & Moser, R. P. (2004). *Psychological research on death attitudes: an overview and evaluation*. *Death Studies*, 28(4), 309–340. doi:10.1080/07481180490432324
- Nováková, P. (2009). *Osobnostní faktory uchazečů o službu v Armádě České republiky a jejich korelace se sebehodnocením*. Publikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Dostupné z WWW: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/23070/DPTX_2006_2_11510_PKPD002_152450_0_76289.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Operační psychologie AČR. (2014). *Zahraniční operace* [online]. [cit. 2021-07-13]. Dostupné z WWW: <http://www.psychologove.army.cz/zahranicni-operace>
- Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.
- Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti (2., přepracované a doplněné vydání)*. Praha: Grada.
- Portál informačního centra o NATO. (2009). *Ze smrti mám strach, říká velitel speciální jednotky, která válčila v Afghánistánu*. *Natoaktual.cz* [online]. [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: https://www.natoaktual.cz/zpravy/ze-smrti-mam-strach-rika-velitel-specialni-jednotky-ktera-valcila-v-afghanistanu.A090121_121833_na_cr_m02
- Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia

- Pliska, F. (2013). *Průběh a požadavky výběrového řízení uchazečů pro přijetí do AČR*. Publikovaná bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého. Dostupné z WWW: <https://theses.cz/id/p9pidq/7605126>
- Power, T. L., & Smith, S. M. (2008). Predictors of fear of death and self-mortality: An Atlantic Canadian perspective. *Death studies*, 32(3), 253-272.
- Procházka, J. (2013). Dvacet let Armády České republiky. Jak dál? [online]. In *Vojenské rozhledy*. [cit. 2022-02-26]. Dostupné z WWW: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/dvacet-let-armady-ceske-republiky-jak-dal>
- Riolli, L., & Savicki, V. (2010). Coping effectiveness and coping diversity under traumatic stress. *International Journal of Stress Management*, 17(2), 97–113. doi:10.1037/a0018041
- Robillard, M. (2017). Risk, War, and the Dangers of Soldier Identity. *Journal of Military Ethics*, 16(3-4), 205-219.
- Rollero, C., & De Sanctis, S. (2020). The experience of male soldiers during peacekeeping missions: A qualitative study. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 26(1), 100.
- Roušar, J. (2006). Česká republika a její profesionální armáda [online]. In *Oficiální stránky Ministerstva obrany ČR*. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: www.mocr.army.cz
- Russell, D. W., & Russell, C. A. (2021). The stress bias in mental health reporting: Death anxiety biases mental health self-assessments amongst deployed soldiers. *Psychological Services*, 18(2), 237-248. <https://doi.org/10.1037/ser0000391>
- Říčan, P. (2002). *Psychologie náboženství*. Praha: Portál.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál
- Říháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. et al. (2013). Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita.
- Seligman, M. E., & Fowler, R. D. (2011). Comprehensive Soldier Fitness and the future of psychology. *American Psychologist*, 66(1), 82.
- Schejbalová, K. (2017). *Posttraumatická stresová porucha u válečných veteránů a vojáků v činné službě*. Publikovaná bakalářská práce. Praha: České vysoké učení technické v Praze. Dostupné z WWW:

<https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/74701/FBMI-BP-2017-Schejbalova-Katerina-prace.pdf?sequence=-1&isAllowed=y>

- Smetáčková, I., Vondrová, E., & Topková, P. (2017). *Zvládání stresu a syndrom vyhoření u učitelek a učitelů ZŠ. e-Pedagogium*, (1).
- Smutek, P. (2008). *Rozvoj fyzické zdatnosti vojáků základního výcviku*. Publikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Dostupné z WWW: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/14648/DPTX_2005_2_11510_PVOD002_153958_0_58480.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sováková, H. (2020). Armádní psychologové poskytují odbornou podporu a poradenství [online]. In *Oficiální stránky Ministerstva obrany ČR*. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z WWW: <https://www.acr.army.cz/informacni-servis/armadni-psychologove-poskytuji-odbornou-podporu-a-poradenstvi--222367/>
- Steenkamp, M. M., Nash, W. P., & Litz, B. T. (2013). Post-traumatic stress disorder: Review of the Comprehensive Soldier Fitness program. *American Journal of Preventive Medicine*, 44(5), 507-512.
- Stehlík, P. (2014). *Do temnoty: zpověď českého vojáka v Afghánistánu*. Brno: CPress
- Stránský, Z. (2001). Význam a úloha psychologických služeb v Armádě České republiky. [online]. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z WWW: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114367/P_Psychologica_05-2001-1_12.pdf?sequence=1
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Šibravová, S. (2019). *Ze života vojáků na misi v Afghánistánu*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z WWW: https://is.muni.cz/th/f8d4e/Diplomova_prace_Sibravova.pdf
- Šolcová, I. (1995). *Umíte si poradit se stresem?* Praha: Národní centrum podpory zdraví.
- Špatenková, N. (2014). *O posledních věcech člověka: vybrané kapitoly z thanatologie*. Praha: Galén.
- Švaříček, R. & Šedřová, K. a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál s.r.o
- Ursano, R. J., Kessler, R. C., Heeringa, S. G., Cox, K. L., Naifeh, J. A., Fullerton, C. S., ... on behalf of the Army STARRS collab. (2015). *Nonfatal Suicidal Behaviors in U.S. Army Administrative Records, 2004–2009: Results from the Army Study to*

Assess Risk and Resilience in Servicemembers (Army STARRS). *Psychiatry*, 78(1), 1–21. doi:10.1080/00332747.2015.1006512

- Ursano, R. J., Kessler, R. C., Naifeh, J. A., Herberman Mash, H., Fullerton, C. S., ... Bliese, P. D. (2017). *Risk of Suicide Attempt Among Soldiers in Army Units With a History of Suicide Attempts*. *JAMA Psychiatry*, 74(9), 924. doi:10.1001/jamapsychiatry.2017.1
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum
- Van den Berg, C., & Soeters, J. (2009). Self-perceptions of soldiers under threat: A field study of the influence of death threat on soldiers. *Military Psychology*, 21(sup2), S16-S30.
- Velitelství výcviku – Vojenská akademie. *Průběh kurzu základní přípravy* [online]. In *Oficiální stránky Velitelství výcviku -Vojenská akademie*. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: <https://www.vavyskov.cz/>
- Vodáčková, D. (2002). *Krizová intervence*. Praha: Portál
- Vrtišková, M. (2009). *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Tribun EU
- Vymětal, J. (2003). *Lékařská psychologie*. Praha: Portál.
- Výrost, J., & Slaměník, I. (Eds.). (2008). *Sociální psychologie* (2., přeprac. a rozš. vyd). Grada Publishing.
- Wansink, B., & Wansink, C. S. (2013). Are there atheists in foxholes? Combat intensity and religious behavior. *Journal of religion and health*, 52(3), 768-779.
- World Health Organization. *Situační analýza prevence sebevražd v České republice* [online]. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: https://www.nudz.cz/files/pdf/situation-analysis-of-suicide-prevention-in-the-czech-republic_december_2019_fin_2.pdf
- Wong, P. T. P., & Tomer, A. (2011). Beyond Terror and Denial – The Positive Psychology of Death Acceptance. *Death Studies*, 35, 99-106. doi: 10.1080/07481187.2011.535377
- Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál
- Záchová D. et al. (2006). *Psychologická služba v Armádě České republiky*. Praha: Olympia.
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání [online]. In *Oficiální stránky Ministerstva obrany ČR*. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: www.mocr.army.cz

- Zákony pro lidi. Vyhláška č. 357/2016 Sb. Vyhláška o zdravotní způsobilosti k výkonu vojenské činné služby. [online]. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-357>
- Zakrzewska, M., Olofsson, J. K., Lindholm, T., Blomkvist, A., & Liuzza, M. T. (2019). Body odor disgust sensitivity is associated with prejudice towards a fictive group of immigrants. *Physiology & behavior*, 201, 221-227.
- Zhao, X., Wang, J., & Shi, C. (2020). *The Influence of Mental Resilience on the Positive Coping Style of Air Force Soldiers: A Moderation- Mediation Model. Frontiers in Psychology*, 11. doi:10.3389/fpsyg.2020.00550

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Informovaný souhlas
4. Ukázka struktury rozhovoru
5. Ukázka analýzy rozhovoru

Příloha č.1: Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název práce: Příslušníci Armády České republiky a jejich subjektivní vnímání a akceptace pojetí smrti

Autor práce: Antonie Kosinová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Počet stran a znaků: 80; 146 495

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 107

Abstrakt (800-1200):

Bakalářská práce se zabývá, jak vojáci z povolání vnímají koncept smrti na základě jejich zkušenosti z mise. V teoretické části analyzuje tematiku smrti a umírání, spirituality, armádu české republiky, motivaci a zahraniční operace spolu s psychickou zátěží. Také je zde představeno i několik výzkumů podobných na problematiku vnímání smrti u vojáků. Výzkum je složen ze šesti rozhovorů s vojáky z povolání, kteří absolvovali potencionálně nebezpečnou misi. Výběr participantů byl realizován prostého záměrného (účelového) výběru a metodou sněhové koule. Hlavním cílem bylo porozumět žité zkušenosti a prožitkům vojáků po absolvování mise. Ke zpracování výzkumných dat byla použita kvalitativní metoda interpretativní fenomenologická analýza (IPA). Výsledky nám poskytují náhled na to, že mise je klíčovým faktorem, který určitým směrem ovlivnil vojáky. Výsledky nám tak podávají viditelný náhled na problematiku vojáků a vlivu mise na vnímání smrti.

Klíčová slova: Armáda české republiky, smrt, mise, vnímání

Příloha č. 2: Abstrakt v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Members of the Army of the Czech Republic and their subjective perception and acceptance of the concept of death

Author: Antonie Kosinová

Supervisor: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Number of pages and characters: 80; 146 495

Number of appendices: 5

Number of references: 107

Abstract (800-1200):

The bachelor thesis addresses to how professional soldiers perceive the concept of death based on their experience from the mission. The theoretical part analyzes the topic of death and dying, spirituality, the army of the Czech Republic, motivation and foreign operations, along with the psychological burden. There are also several similar researches of perception of death in soldiers. The research consists of six interviews with professional soldiers who have completed a potentially dangerous mission. The selection of participants was realized intentional (purposeful) selection and the snowball method. The main aim was to understand the lived experience and experiences of soldiers after completing the mission. The qualitative method interpretative phenomenological analysis (IPA) was used to process the research data. The results give us an insight that the mission is a key factor that has influenced the soldiers in some way. The results give us a visible insight into the issue of soldiers and the impact of the mission on the perception of death.

Keywords: Army of the Czech Republic, death, mission, perception

Příloha č.3: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Prohlášení účastníka výzkumu:

Prohlašuji, že jsem byl/a seznámen/a s cíli a podmínkami účasti na výzkumu „*Příslušníci Armády České republiky a jejich subjektivní vnímání a akceptace pojetí smrti*“, a že se jej chci dobrovolně zúčastnit.

Beru na vědomí, že údaje poskytnuté pro účely tohoto výzkumu jsou anonymní a nebudou použity jinak, než k interpretaci výsledku této práce a její případné prezentaci pro akademické účely.

Rovněž beru na vědomí, že mohu z výzkumu kdykoli, podle svého vlastního uvážení a za zachování anonymity, plně odstoupit.

Den:.....

Jméno a příjmení:

Podpis respondenta: **Podpis výzkumníka:**.....

Příloha č.4: Ukázka struktury rozhovoru

Otázky k interview

Demografické údaje:

- Pohlaví
- Věk
- Věřící (či praktikující věřící)
- Počet let odsloužených v AČR
- Počet misí
- Pozice, kterou zastávali na misi

1. Co pro Vás znamená být příslušníkem armády české republiky?

2. Co bylo vaší motivací vyjet na misi?

3. Můžete mi ve stručnosti popsat, co jste na misi dělal?

Jak jste trávil svůj čas?

Jak dlouho jste tam byl?

Vytvářel jste na misi přátelství i s ostatními vojáky nebo zůstal ve svém okruhu známých kolegů?

4. Z čeho jste během mise měl největší strach?

Který okamžik byl pro Vás nejtěžší? (A proč?)

Jak jste v oné situaci zachoval? (A jak jste se s tím vypořádal?)

5. Jak se změnil Váš život po návratu z mise?

Co jste se během mise o sobě dozvěděl?

6. Když řeknu slovo smrt, co se Vám vybaví?

Jaké pocity/emoce Vás v souvislosti ze smrti napadají?

7. Bojíte se smrti? (Ano/ne – proč?)

A bál jste se někdy smrti?

Odpověď ne: Jak moc jste si byl vědom toho, že jste mohl na misi zemřít?

8. Jak jste vnímal smrt před misí?

9. Jak vnímáte smrt teď? Po Vaší prodělané zkušenosti na misi?

Je tam změna vnímání pohledu na koncept smrti?

10. Přemýšlel jste během mise nad tématem smrti? Jestli ano, ke komu se ty myšlenky vztahovaly nejvíce?

Jak jste se k těm myšlenkám stavěl?

Jak jste s touhle myšlenkou pracoval?

11. Jakým způsobem je podle Vás zdravé uvažovat o smrti?

12. Jakým způsobem je podle Vás nezdravé uvažovat o smrti?

13. Jak rozumíte tomu, když se někdo rozhodne spáchat sebevraždu?

14. Jaký je Váš postoj k posmrtnému životu?

15. Co by pro Vás znamenalo, když byste zemřel během mise?

16. Jaký význam přikládáte své práci teď po misi?

Změnil se pohled na vykonávání Vaší práce?

17. Co pro Vás znamená věta: „zanechat odkaz“

Příloha č.5: Ukázka analýzy rozhovoru

